

Věra Barandovská-Frank:

Dialogo kaj interkompreno en interlingvistika laboro de Otto Jespersen

Resumo

Prof. Otto Jespersen (1860-1943) estis famkonata dana lingvisto. Liaj verkoj “Modern English Grammar” kaj “Growth and Structure of the English Language” estas ĝis nun mondvaste konsultataj. Respektata estas ankaŭ lia holisma teorio pri ekesto de la homa lingvo. Li kontribuis al ĝenerala lingvistiko per la teorio pri rango kaj plektaĵo kaj la koncepto de kunteksto. Krome li famiĝis kiel kunfondinto de „International Phonetics Association“.

Ne malpli gravas lia interlingvistika laboro. Jespersen engaĝiĝis en pluraj internaciaj interlingvistikaj organizaĵoj: en « Academia pro Interlingua », en « Délégation pour l’adoption de la langue auxiliaire internationale », en Akademio de Ido kaj en « International Auxiliary Language Assosiation ».

Sian propran internacilingvan projekton Novial li publikigis en 1928. En 1930 li prezidis kunsidon de IALA en Ĝenevo, kiu komparis planlingvojn Esperanto, Nov Esperanto, Ido, Occidental, Novial kaj Latino sine flexione. Dum la monda kongreso de lingvistoj en Ĝenevo 1931 li distribuis demandilojn por prijuĝi neceson kaj utilon de internacia helplingvo. Antaŭ la kvara internacia kongreso de lingvistoj en Kopenhago en 1936, kiun li prezidis, li organizis diskuton pri internacia helplingvo.

Jespersen interesiĝis pri dialogo kun aliaj interlingvistoj. Li detale priskribis sian agadon en la artikolo “Men labore pro un international lingue” en Novialiste 18/1937 kaj 19/1938. Por la historio de interlingvistiko estas grava la junia numero 1935 kun modela faka dialogo inter Jespersen, defendanta Novial, kaj Edgar De Wahl, reprezentanta Occidental. La teksto estas parte skribita paralele en ambaŭ lingvoj. Estas interese sekvi dialogon de ambaŭ aŭtoroj, kies celo samas. Kvankam Jespersen ne atingis konsiderindan sukceson kun Novial, lia scienca aŭtoritato multe helpis al serioza pritrakto de planlingvoj ĝenerale.

1. Vivo kaj verko

Jens Harry Otto Jespersen naskiĝis la 16-an de julio 1860 en la urbo Randers en Jutlando. Lia patro estis distrikta juĝisto Jens Bloch Jespersen, lia patrinflanka avo Wilhelm Bentzien estis pastro kaj latinisto¹. Otto Jespersen havis tri bofratojn kaj sep gefratojn. En 1870 la patro mortis, la patrino kun infanoj transloĝiĝis al Hillerød, kie ŝi mortis en 1874, antaŭ ol la infanoj plenkreskis. Ili disiĝis al diversaj adopt-familioj. Otto kaj lia frato Alfred estis akceptitaj en familion de instruisto Hans Christian Hertel. Otto Jespersen vizitadis publikan lernejon en Frederiksborg kaj en la aĝo de 17 jaroj enskribiĝis en la Universitaton de Kopenhago por studi juron. Dum la unuaj kvar jaroj li ricevadis stipendion kaj loĝis en la kolegio Regensen.

Jam kiel knabo li entuziasmiĝis por la verkoj de Rasmus Christian Rask² (1787-1832), dana indogermanisto kaj poligloto, kiu studis kvindek da lingvoj kaj verkis multajn gramatikojn³. Helpe de Rask-gramatikoj lernis Jespersen la Islandan, la Italian kaj la Hispanan tiomgrade, ke li povis legi librojn en tiuj lingvoj. Lia instruisto Carl Berg subtenis liajn inklinojn, pruntedonante al li librojn kaj vekante lian intereson pri kompara filologio. Ankaŭ la biblioteko de la onklo Møhl, en kies domo Otto Jespersen ofte troviĝis post la morto de siaj gepatroj, estis grava fonto de scioj kaj informoj ĉefe pri Romana

¹ la unua latin-instruisto de Hans Christian Andersen, menciita en ties biografio

² Jespersen verkis en 1918 biografion: *Rasmus Rask. I hundredåret hans hovedværk*, Gyldendal, København&Christiania

³ Rask estis ankaŭ aŭtoro de artefarita lingvo Linguaŭ Universale.

literaturo. Spite de lingvistikaj kaj literaturaj interesoj, Otto Jespersen sekvis familian tradicion de siaj patro, avo kaj praavo kaj mem iĝis juristo, sed li neniam ŝatis la studadon de juro, kiu laŭ li konsistis el senpripensa parkerigo de paragrafoj kaj enkapigo de pretaj opinioj. Li volis fari ion laŭ propra elekto kaj propra opinio.

Dum sep jaroj li kiel parlamenta stenografiisto perlaboris monon, ebligantan al li studi lingvojn. En 1887 li magistriĝis pri la Franca kiel ĉeffako kaj pri la Angla kaj la Latina kiel apudfakoj. Tiatempe oni multe dikutis pri metodoj de lingvoinstruado, precipe rilate al fonetiko. Otto Jespersen kontaktiĝis kun samaĝa germana lingvisto *Felix Franke* pro ties verko "Die Praktische Spracherlernung: Auf Grund der Psychologie und der Physiologie der Sprache dargestellt" („Praktika lingvolernado: prezentita surbaze de psikologio kaj fiziologio de la lingvo", 1884), kiu estas ĝis nun populara. Ambaŭ lingvistoj fervore interkorespondadis kaj iĝis veraj amikoj, kvankam ili persone neniam renkontiĝis. La verko de Franke „Phrases de tous les jours" („Ĉiutagaj frazoj“) kaj la unua libro de Jespersen „Kortfattet engelsk grammatik for tale- og skriftproget" („Konciza angla gramatiko pri parola kaj skriba lingvo“), ambaŭ aperintaj en 1885, estis rezulto de ilia kuna aktiveco. Post la subita morto de Franke en 1886 vizitis Jespersen ties familion, skribis memorartikolon pri li en „Phonetische Studien“ kaj eldonis lian verkon pri la parola Germana.

En 1886 Jespersen kaj aliaj skandinavaj sciencistoj kaj instruistoj (inter ili neogramatikisto J. A. Lundel, kreinto de la sveda fonetika alfabeto) fondis skandinavian asocion por la reformo de lingvoinstruado kaj nomis ĝin *Quo usque tandem*⁴. Tiun citaĵon estis ĵus uzinta germana lingvisto Wilhelm Viëtor (1850-1918) en sia pamfleto "Der Sprachunterricht muß umkeheren" („La lingvoinstruado devas turniĝi“), kritikanta antaŭ ĉio la gramatiko-tradukan metodon en instruado de fremdlingvoj, kiu, cetere, ĝis hodiaŭ kutime uziĝas en la instruado de la Latina. Jespersen, foje kunlabore kun aliaj aŭtoroj, poste verkis serion de lernolibroj, kiuj estis vaste uzataj en danaj lernejoj, kelkaj el ili eĉ adaptiĝis por uzo en aliaj landoj. Teorion de la novaspekta lingvoinstruado li klarigis en sia libro *Sprogundervisning* („Lingvoinstruado“, 1901), tradukita en la Anglan ("How to teach a Foreign Language") kaj poste en aliajn lingvojn.

Post sia magistriĝo Jespersen faris multajn studvojaĝojn tra Eŭropo kaj Usono, por konatiĝi kun famaj lingvosciencistoj kaj lerni ĉe ili. Li iris unue al Londono, kie li konsultadis du famajn fonetikistojn: filologon-dialektologon Alexander John Ellis (1814-1890) kaj lian kunlaboranton, ĝermaniston Henry Sweet (1845-1912), kies *An etymological dictionary of the English language* („Etimologia vortaro de la Angla“, 1882) estis klasika verko tiukampe⁵. En 1887 iris Jespersen al Oksfordo, por aŭskulti diversajn prelegojn kaj renkontiĝi kun leksikografo James A. H. Murray (1837-1915), kiu tiam estis laborinta pri *A new dictionary of English on historical principles* („Nova vortaro de la Angla sur historiaj principoj“), hodiaŭ fame konata kiel *Oxford English Dictionary*. En 1888 sekvis vizito de Germanio kaj konatiĝo interalie kun indoĝermanistoj Karl Brugmann (1849-1919) kaj August Leskien (1840-1916), fondintoj de la t.n. Leipziga lingvistika skolo⁶, kies plej grava hipotezo estis senescepteco de fonologiaj sonleĝoj. Per tiu ĉi deklaro ili volis alproksimigi la lingvistikon al natursciencoj, ĉar ĝuste tiutempe okazis certasenca vetkurado inter human- kaj natursciencoj, forte antaŭenpuŝitaj per la evoluo-teorioj de Charles Darwin (1809-1882). La juna Jespersen tiel havis bonŝancon science maturiĝi kaj mem kontribui al progreso de lingvistiko en la tempo de granda racia evoluo de sciencoj.

Lia plua vojaĝo kondukis en Parizon, kie li gastiĝis ĉe Paul Édouard Passy (1859-1940), unu el la unaj profesiaj fonetikistoj, fondinto de la revuo *Le Maître Phonétique* („La fonetika mastro“). Passy estis ankaŭ kontata pacifisto kaj la unua laŭreato de la Nobel-premio por paco. Jespersen vizitis en Parizo

⁴ „Kiom longe ankoraŭ“ – citaĵo el oratoraĵo de Cicerono kontraŭ Katilino, signifanta, ke oni perdas paciencon kaj postulas kontraŭagon

⁵ Onidire estis Jespersen la plej ŝatata disĉiplo de Sweet.

⁶ ankaŭ nomataj „jungramatikistoj“

liajn lecionojn de la angla lingvo. Jam en 1886 estis Passy iniciatinta ekeston de organizaĵo de lingvoinstruistoj propagantaj la uzadon de fonetika skribo en lernejoj por pli bone instrui prononcon de fremdaj lingvoj kaj por plifaciligi legan instruadon. La unua nomo de la organizaĵo estis „Dhi Fonètik Ticerz' Asóciécon“ („La fonetika instruista asocio“), poste ĝi ŝanĝiĝis al „L'Association Phonétique des Professeurs de Langues Vivantes“ („La fonetika asocio de instruistoj de vivantaj lingvoj“), kaj fine al *L'Association Phonétique Internationale* („La Internacia Fonetika Asocio“, 1897). Jespersen estas vidata kiel kunfondinto de la asocio, ĉar li grave kontribuis al ties internaciigo. La unua celo de la grupo estis krei fonetikan simbolaron karakterizan por unuopaj lingvoj, sed kunlabore kun Jespersen oni evoluigis la Internacian Fonetikan Alfabeton, kiu, post pluraj ŝanĝoj, internacie uziĝas ĝis nun. E-kde 1908, la Asocio organizas ekzamenojn pri fonetiko.

Dum sia studvojaĝo en Parizo Jespersen krome aŭskultis en Colège de France prelegojn de Gaston Paris (1849-1903), kiu stabiligis la Romanan filologion kiel memstaran disciplinon en Francio, kaj de lia kolego Jules Gilliéron (1854-1926), aŭtoro de la lingvistika atlaso de Francio. Sekvanta stacio estis Berlino, kie Jespersen studis historian anglan lingvistikon ĉe Julius Zupitza (1844-1895), fondinto de la angla filologio en Germanio. Inter studentaj kolegoj de Jespersen estis Joseph Schick kaj George Moore Smith, kiuj iĝis liaj dumvivaj amikoj.

Ree en Danlando, Jespersen instruis anglan kaj francan lingvojn en privataj lernejoj kaj samtempe li dediĉis multe da studado al sia denaska lingvo: inter 1890-1903 li estis kuneldonisto kaj ofta aŭtoro de la patriota lingvistika revuo *Dania*, en kiu li interalie publikigis sian fonetikan alfabeton de la dana lingvo. En 1891 publikigiĝis lia doktoriĝtezo *Studier over Engleske kasus, med en inledning om fremskridt i sproget* („Studoj pri angla kazo, kun enkonduko al skribo kaj prononco“). En 1893 (33-jaraĝa) li iĝis posteŭlo de George Stephens kiel profesoro de la Angla en la Universitato de Kopenhago, tenonte tiun ĉi postenon ĝis sia emeritiĝo en 1925; 1920-1921 li estis rektoro de la universitato. Li ne ĉesis vojaĝi, gastigante en multaj eŭropaj universitatoj kaj, dufoje, en Usono: 1904 en St. Louis ĉe la Kongreso de Artoj kaj Sciencoj kaj 1909-1910 en la Universitato de Kalifornio kaj en la Kolumbia Universitato en Novjorko.

La unua grava verko de Jespersen, verkita ankoraŭ dum liaj studjaroj en 1886, estis la eseo *Til spørsmålet om lydlove* („Pri la demando de fonemleĝoj“), samtempe aperinta en germana traduko („Zur Lautgesetzfrage“), poste reproduktita en la revuo „Linguistica“ en 1933. Ĉi tie estas atakata la principa tezo de jungramatikistoj pri la senescepteco de sonleĝoj, kiu antaŭvidas rektan konekton inter sono kaj senco. Jespersen male opiniis, ke pluraj sonŝanĝoj originis de semantiko, ĉar la lingvo ĝenerale havas du formojn: la eksteran fonetikan/gramatikan, kaj la internan, larĝsence signifan. Tiu ĉi rigardo al la konekto inter lingvistikaj formoj kaj enhavo estas unu el la fundamentaj principoj, sur kiuj baziĝas la faka verkaro de Jespersen. La alia rigardo estas la ideo pri lingva progreso, unuafoje menciita en enkonduko al lia doktoriĝtezo kaj evoluigita en lia verko „Progress in Language with Special Reference to English“ („Progreso en lingvo kun speciala atento al la Angla“, 1894).

Kontraste al la romantika lingvistika skolo, kiu rigardis la lingvon kiel memstaran organismon kaj admiris la morfologiajn sistemojn de malnovaj lingvoj kontraste al la „degeneritaj“ nuntempaj sistemoj kun iliaj malriĉaj formoj, Jespersen asertas, ke la lingvo estas aktiveco, ĉefe socia, praktikata precipe por eniri kontakton kun aliaj individuoj, por komuniki al ili pensojn, sentojn kaj intencojn. Alivorte, la lingvo estas instrumento de homa interkompreniĝo. Se la mallongigo de gramatikaj formoj kaj simpligo de gramatika sistemo ne malhelpas la interkompreniĝon, ĝi do devas esti komprenata kiel progreso. Jespersen cetere neniam eksplicite asertis, ke lingvistikaj ŝanĝoj en ĉiuj lingvoj realiĝis favore de ties progreso, sed li opiniis la mezumajn ŝanĝojn progresaj kaj subtenantaj la evoluon.

Lia plej grava verko dediĉita al la lingva evoluo ĝenerale estas *Language: Its Nature, Development and Origin* („Lingvo: ĝia naturo, evoluo kaj origino“, 1922), konsistanta el kvar libroj. En la unua prezen-

tiĝas la historio de lingvistiko kiel scienco, la dua priskribas lingvoevoluojn ĉe infanoj, konstatante, ke primitiva homa maniero aljuĝi signifon al senplana sinsekvo de silaboj ege similas al la agado de infanoj, kiuj malkovras la signifon de vortoj aŭditaj de plenkreskuloj kaj rilate al cirkonstancoj interpretas ilin. La tria libro “La individuo kaj la mondo” enhavas ĉapitrojn pri lingvoj fremdaj, parencaj kaj pidĝinaj (u.a. pri Beach-la Mar, Mauricia kreolo kaj Chinook), pri lingvaj specifaĵoj de virinoj⁷ kaj pri kaŭzoj de lingvaj ŝanĝoj, entenante materialon por diskuti pri lingva evoluo ĝenerale. La kvara libro “Evoluo de la lingvo” komenciĝas per ĉapitro pri etimologio, poste Jespersen pridiskutas la fenomenojn de progreso kaj malprogreso, ofertas teorion pri la origino de gramatikaj elementoj, atentigas pri la rolo de sono-simbolismo kaj alportas teorion pri la origino de la lingvo mem. Ĝi komencis per muziksimplaj neanalizitaj esprimoj de individuoj, evoluiĝis al elementoj kiel vortoj kaj frazecaj eldiraĵoj - instrumentoj de pensado, kaj spertis daŭran progreson survoje al pli kaj pli granda klareco, reguleco kaj facileco. La tuta verko plenas je originalaj ideoj, ĝi kuraĝas prikritiki obsoletajn teoriojn kaj starigi novajn. La ideo de lingva progreso estis ankoraŭfoje pritraktata surbaze de nova materialo dudekon da jaroj poste, en *Efficiency in Linguistic Change* (“Efikeco en lingva ŝanĝo”, 1941).

La infana lingvaĵo kaj ties influo al la lingva evoluo estis por Jespersen ĉiam tre interesa temo kaj li kolektis tiukampe grandan kvanton da originala materialo pri la dana lingvo, utiligante ĝin por diversaj danlingvaj publikaĵoj, lastfoje en popularscienca libro *Sproget* (“Lingvo”, 1941).

La temo “individuo kaj la mondo” estis detale pritraktita en la verko *Mankind, Nation and Individual in Language* (“Homspeco, nacio kaj individueco en lingvo”, 1925), rezultinta el serio da prelegoj en la Universitato de Oslo. Interalie temas pri lingvoformoj, rilatoj inter normlingvo kaj dialekto, korekteco de la lingvo, lingvaĵo de sociaj tavoloj, slangoj k.s..

La ĉefa lingvistika intereso de Jespersen estis jam ekde lia junaĝo dediĉita al fonetiko. La plej granda klasika kaj baza verko pri tiu ĉi disciplino estas lia *Fonetik* (1897-1899), kiu enhavas multe da originalaj observoj pri pluraj lingvoj. La germana traduko estis dividita en du librojn, aperintajn en la jaro 1904: *Lehrbuch der Phonetik* (“Lernolibro de la fonetiko”) kaj *Phonetische Grundfragen* (“Bazaj demandoj de fonetiko”). En kelkaj aliaj libroj Jespersen detale okupiĝis precipe pri la fonetiko de la Angla.

La sinteno de Jespersen al gramatiko ĝenerale estas pritraktata i.a. en *Philosophy of Grammar* („Filozofio de gramatiko“, 1924) kaj *System of Grammar* („Sistemo de gramatiko“, 1933). La gramatikaj problemoj estas vidataj rilate al kategorioj de nocioj, anstataŭ kiel kutime rilate al vort-klasoj, ĉiam sub aspekto de firma rilato inter sono kaj senco.

La plej originala kontribuado de Jespersen al gramatika teorio estas tiu de rango kaj plektaĵo (*rank kaj nexus*). Li publikigis ĝin danlingve en *Sprogets logik* (“Lingva logiko”, 1913) kaj *De to hovedarter af grammatiske forbindelser* (“La du ĉefspecoj de gramatikaj interligoj”, 1921). Kontraste al la antaŭaj gramatikistoj, parolantaj pri substantiva, adjektiva kaj adverba funkcio de frazoj, Jespersen disigis la parolpartojn de la sintakso kaj diferencigis inter primaraj, sekundaraj kaj terciaraj (unua-, dua-, kaj triarangaj) elementoj; ekzemple en la sintagmo “bone vortigita rimarko” la vorto “rimarko” estas unuarangaĵo, difinata de duarangajo “vortigita”, kiu siavice estas modifata de la triarangajo “bone”. (Teorie eblas eĉ kvara-ranga elemento, ekzemple “tre” en “tre bone vortigita rimarko”, sed kutime sufiĉas la tri rangoj.) La termino “plektaĵo” (nexus) estas io kiel frazembriono, kiu povas aperi en kompleta frazo en la funkcio de subjekto, objekto ktp., same kiel unuopa vorto: ekzemple en la frazo “mi aŭdis la hundon boji” esence pleje gravas plektaĵo “la hundo(n) boji”, kiu estas kompleta objekto de la frazo. Tiu termino estas precizigita de plia koncepto nomata “junto” (*junction*), kiu reprezentas ideon esprimatan de du aŭ pli da elementoj, dum plektaĵo kombinas du ideojn. La teorio de rango kaj plektaĵo, kuniganta firme

⁷ Virinoj uzas pli simplan lingvaĵon kaj pli mallongajn frazojn

rilatantaj elementojn, kiujn oni en antaŭaj gramatikoj ofte disigadis, pruviĝis valora por pluaj esploroj pri la koncepto de kunteksto.

Verŝajne la plej granda parto de la lingvistika laboro de Jespersen estis dediĉita al pristudado de la Angla. Por sia brila verko *Growth and Structure of the English Language* (“Kresko kaj strukturo de la angla lingvo”, 1905) li ricevis premion Volney⁸, donatan de “Institute de France” por eminentaj laboraĵoj pri kompara filologio. La ĉefverko de Jespersen pri la Angla estas *Modern English Grammar* (“Moderna angla gramatiko”, 1904 [vol. I] – 1949 [vol. VII]), ĝis nun mondvaste konsiderata baza fakverko. La unua volumo pritraktas historian fonetikon, pluaj kvar volumoj diversajn sintaksajn kategoriojn, la sesa volumo morfologion kaj la sepa revenas al la sintakso. Ene de ĉiuj volumoj troviĝas sisteme enordigitaj sekcioj. Jespersen ĉie konsekvence diferencigas inter formo kaj funkcio, kaj en la sintaksaj partoj li daŭre aplikas siajn kategoriojn de rango kaj plektaĵo. Plurloke troviĝas novaj kaj originalaj klarigoj de gramatikaĵoj, kiajn povas fari nur objektiva deekstera observanto de la lingvo. Unu el la plej gravaj kontribuaĵoj de la verko estas ankaŭ kolekto de aŭtentaj anglalingvaj citaĵoj, ilustrantaj la realan lingvouzon kaj kontribuantaj al praktika valoro kaj utilo de la tuta verko.

Krom pri lingvistiko Jespersen interesiĝis pri matematiko, precipe pri ĝia sistemo de simboloj. Tiuj inspiris lin inventi fonetikajn signojn por noti la artikulacion de la parol-sonoj kaj konstrui sistemon, en kiu kombiniĝas grekaj literoj por aktivaj movoj de parolorganoj, numeroj por la grado de malfermo de voĉkordoj kaj malgrandaj literoj por la loko de artikulacio: *Articulations of Speech Sounds* (“Artikulacio de parol-sonoj”, 1889). Proprajn simbolojn uzis Jespersen ankaŭ por priskribo de sintaksa analizo, nome por rango kaj plektaĵo, kompozicio, ekstrapozicio kaj apozicio: *Analytic Syntax* („Analiza sintakso“, 1937). La matematikecaj simbolaj formuloj, kiuj unuavide ŝajnas esti strangaj por lingvistoj, havas tamen avantaĝon en preciza analiza priskribo de la lingvo, ĉar ili anstataŭas malfacilajn kaj foje ĝene longajn priskribojn de detaloj. Krome, tiaj signosistemoj povas facile adaptiĝi por la bezonoj de matematikaj, eĉ komputilaj lingvaj analizoj por diversaj celoj.

En 1899 estis Otto Jespersen elektita membro de la Dana Akademio de Sciencoj kaj poste membro de pluraj aliaj akademioj kaj sciencaj asocioj. Honoran profesorecon li akiris en la novjorka Kolumbia Universitato 1910, en la skota Sankt-Andrea Universitato 1925 kaj en la pariza Sorbono 1927. Okaze de lia sepdekjariĝo en la jaro 1930 publikiĝis ampleksa festlibro kun kontribuaĵoj de prominentaj aŭtoroj el dekkvar landoj, kaj al sia okdekjariĝo li ricevis libron *Hilsen til Otto Jespersen paa 80-Aars dagen* (“Omaĝo al O. J. al lia okdekjariĝo”) kun kontribuaĵoj de liaj kolegoj, amikoj, disĉiploj kaj favorantoj. En la artikolo de Edward Sapir⁹, publikigita 1930 en la dana revuo “Politiken” oni povis legi, ke Jespersen posedas ekzaktajn sciojn kaj precizan analizkapablon, uzante klaran kaj kompreneblan stilon, kaj krome entuziasmon, nekutiman en scienca verkado. Sur la kampo de lingvistiko, Jespersen estas vidata kiel digna posteulo de Rasmus Rask, oni aprezas liajn kontribuaĵojn al la ĝeneralaj fonetiko kaj gramatiko kaj al lingvistikaj konoj pri la angla kaj la dana lingvoj. Lia bibliografio entenas 825 verkojn.

En la jaro 1934 transloĝiĝis Jespersen al la vilao Lundehave ĉe Helsingør. Tiun ĉi domon kun granda ĝardeno sur la marbordo konstruis en 1881 konata arkitekto Georg Moller kiel somerumejon por riĉa ŝipkomercista familio Koch. La posta posedanto Andreas Collstrop (1847-1933) testamentis la vilaon al la Dana Akademio de Sciencoj kiel honoran sidejon por meritplenaj akademianoj. Otto Jespersen mortis la 30-an de aprilo 1943 en Roskilde sur la insulo Sjælland. Lia edzino Ane Marie Djørup (1859-1937) estis pianistino, lia filo Frans Jespersen (1898-1981) estis instruisto. Otto Jespersen verkis ankaŭ

⁸ fondita en 1803 de franca filozofo, orientalista kaj politikisto Constantin Chassebœuf, comte de Volney (1757-1820)

⁹ Edward Sapir (1884-1939) estis usona lingvisto kaj etnologo, apoganto de strukturalisma skolo, membro de IALA

poemojn kaj kantojn, kelkaj el ili troviĝas en lia aŭtobiografio *En sprogmands levned* (“Vivo de lingvemulo¹⁰”, 1938), kiu enhavas multajn detalojn el lia privata vivo.

2. Interlingvistika laboro

Jespersen, kiel anglisto, komprebeble konsciiĝis, ke la Angla havas tendencon iĝi internacia helplingvo – tiun ideon subtenis pluraj lingvistoj, kiuj influis lin, i. a. (jam menciita) Alexander John Ellis kaj Hugo Schuchardt¹¹. En sia artikolo “Modifikat anglum kom universal-lingue” en la revuo *Novialiste* (3/1934), Jespersen recenzis libron “The influence of English”, kiu estis varme rekomendata de famuloj kiel Herbert George Wells kaj Bernard Shaw, laŭ kiuj la Angla pro sia historia evoluo meritas iĝi tutmonda lingvo. Jespersen skribis, ke oni ĉefe priatentas la gvidan pozicion de angle parolantaj nacioj sur mondaj merkatoj, la priorecon de la lingvo sekve diktas ĝia ekonomia forto. La plej granda lingvistika manko de la Angla estas ĝia ortografio, kies reformojn favoris jam Theodore Roosevelt kaj kiuj estas ĉiam denove proponataj, same kiel simpligitaj formoj de la Angla kiel piĝinoj kaj Basic English. Jespersen tamen malaprobis tiun ĉi vojon al internacieco kaj preferis, ke oni ŝatu kaj estimu naciajn lingvojn tiajn, kiaj ili estas, ĉar ĉiu el ili havas sian propran ĉarmon, kiu en alia kunteksto perdiĝus.

Ŝancon en internacia komunikado havus laŭ lia opinio artefaritaj lingvoj, en kiuj li vidis eblan rimedon por eviti penojn kaj kostojn de tradukado kaj interpretado, precipe de sciencaj verkoj. Sian laboron en tiu ĉi kampo li priskribis en memoaroj *Men labore por un international lingue* („Mia laboro por internacia lingvo”, 1937/1938). Laŭ propra eldiro, Jespersen jam kiel junulo rifuzis volapukon pro ties troa artefariteco kaj pozitive akceptis Esperanton, vidante, kiom da progreso kaj kiom da eminenta lingvistika laboro ĝi enhavas. La nepra merito de Schleyer estis demonstri, ke la internacia helplingvo povas funkcii, kaj la merito de Zamenhof estis uzi eŭropajn internaciismojn kiel ĝustajn fontojn de la vortprovizo. Jespersen, malgraŭ riproĉoj de siaj kolegoj, ke li perdas tro da tempo kaj forto por „nenaturaj” lingvoj, helpe de ili konsciiĝis pri trajtoj de „naturaj” lingvoj, kiujn li alimaniere pretervidus. Li neniam ĉesis kredi, ke eblas konstrui akcepteblan internacian lingvon. Laŭ li, la plej bona internacia lingvo estas tiu, kiu ofertas *la plej grandan facilecon al la plej granda nombro da uzantoj*.

2.1. Ido

Pere de korespondando konatiĝis Jespersen kun franca filozofo-matematikisto Louis Couturat (1868-1914), kiu ankaŭ sentis bezonon de taŭga internacia lingvo precipe por scienca kunlaboro kaj iniciatis, kune kun matematikisto Léopold Leau (1868-1943), okaze de tutmonda ekspozicio en Parizo en la jaro 1900, organizaĵon *Délégation pour l'adoption d' une langue auxiliaire internationale* („Delegitaro por alprenado de la internacia helpanta lingvo¹²”). Profesoroj Couturat kaj Leau kune eldonis komentitan kolekton de 55 projektoj de universalaj lingvoj *Histoire de la langue universelle* („Historio de la universala lingvo“, 1903) kaj *Les nouvelles langues internationales* („Novaj internaciaj lingvoj“, 1907) kun pluaj 18 projektoj, kie publikiĝis (p. 25-44) sciigoj pri proponoj modifi Esperanton, ekz. korelativan tabelon, kongruon de substantivoj kaj adjektivoj k.a. Multaj el tiuj proponoj venis de Zamenhof mem, jam en la jaro 1894, sed ili ne estis aplikitaj, ĉar la parolkomunumo jam estis akceptinta la antaŭan version. Kvankam Esperanto jam estis praktike funkcia, komence de la 20-a jc. ekestis pluraj projektoj, kiuj volis konkurenci kun ĝi. La laste menciita libro enhavas priskribon de i.a. *Tal* (A. Hoessrich, 1903), *Perio* (M. Talundberg 1904), *Esquisse d' une grammaire de la langue internationale* (V. Hély, 1905), *Pankel* (M. Wald 1906), *Idiom Neutral* (W. Rosenberger, 1902), *Tutonish* (E. Molee, 1902), *Universal /Panroman* (H. Molenaar, 1903), *Latino sine flexione* (G. Peano, 1903), *Mundelingva* (J. Hummler 1904), *Lingua internacional* (A. Zakrzewski, 1905), *Mondlingvo* (H. Trischen, 1906), *Ekselsioro* kaj *Ulla* (F. Greenwood, 1906), *Parla* (C. Spitzer, 1907), *Novilatin* (E. Beermann, 1907).

¹⁰ En angla traduko “Vivo de lingvisto”, sed “sprogmand” estas iu, kiu ĉiufanke, ne nur profesie okupiĝas pri lingvo(j).

¹¹ Prof-ro Hugo Schuchardt (1842-1927) speicalisto pri kompara romanistiko, fondinto de kreolistiko

¹² tiel ĝi estis nomata en Esperanto (vidu Progreso I/1, 1908)

Couturat kolektis sub la deklaro pri dezirindeco de internacia lingvo subskribojn de 307 societoj kaj 1251 sciencistoj, opiniante, ke pri akcepto de konkreta internacia lingvo devas decidi iu oficiala organizaĵo, ekz. *Association Internationale des Académies* („Internacia asocio de akademioj“, 1899-1913), kiu tamen, pro decido de sia kunsido en Vieno la 29-an de majo 1907, rifuzis fari tion. Konstatinte, ke neniu el oficialaj sciencaj organizaĵoj pretas priokupiĝi, Couturat proponis taskigi per tio la Delegitaran Komitaton. Inter la unuaj personoj, kiujn li alparolis prie, estis Jespersen, kiu tuj konsentis kunlabori. La akceptota internacia lingvo devis plenumi jenajn kondiĉojn: 1) servi al bezonoj de komunikado scienca, samkiel ĝenerala kaj komerca, 2) esti bone lernebla por mezume edukitaj homoj, precipe eŭropanoj, 3) esti neŭtrala, do ne nacia lingvo.

La Komitato kunvenis 18 foje inter la 15-a kaj la 24-a de oktobro 1907 en Collège de France por ekzameni diversajn projektojn de internacia lingvo. Iliaj aŭtoroj rajtis mem prezenti kaj defendi ilin, kion faris ekz. la aŭtoro de “Spokil” Adolphe Nicolas kaj la aŭtoro de “Parla” Carl Spitzer. L. L. Zamenhof, kiu ne povis persone veni en Parizon, lasis sin anstataŭi per Louis de Beaufront¹³. Couturat tre kompetente aranĝis la kunsidojn kaj trafe karakterizis ĉiujn prezentatajn proponojn, kaj fakte ĉe ĉiuj oni trovis kelkajn mankojn. Jespersen kun admiro priskribas la kazon de Léon Bollack, kiu venis por defendi sian propran projekton “Langue bleue”, sed disciplineme promesis, ke li subtenos tiun sistemon, kiun oni oficiale elektos, kaj tion li fakte faris. Antaŭ la fina diskuto restis nur du seriozaj kandidatoj: Esperanto kaj “Idiom Neutral” de Woldemar Rosenberger¹⁴.

Dum la decida kunsido ĉeestis la prezidanto de la Komitato Wilhelm Ostwald¹⁵, la vicprezidantoj Jan Baudouin de Courtenay¹⁶ kaj Otto Jespersen, krome Louis Couturat, Ernest Dimnet, Pierre Hugon, Léopold Leau, Gaston Moch¹⁷ kaj Julien Rodet. (Ne plu povis ĉeesti bona konatulo de Couturat, itala matematikisto Giuseppe Peano, kiu antaŭe estis prezentinta sian projekton Latino sine flexione, parolante en tiu ĉi lingvo dum kunsidoj, kiuj normale okazis franclingve.) Ili akceptis principe Esperanton, sed sub la kondiĉo de kelkaj ŝanĝoj efektiviĝotaj de la Konstanta Komitato, en kiu Jespersen kaj Baudouin de Courtenay estis la ununuraj profesiaj lingvistoj. Jespersen detale priskribas rilatojn de Zamenhof al la Komitato, kies tasko ja estis nur elekti unu el la pretaj prezentitaj proponoj, kaj citas la respondon de Couturat, ke Esperanto estas la plej akceptebla kandidato. Jespersen asertas, ke Couturat dum la kunsidoj kondukis korekte kaj ke ankaŭ li mem “prenis la taskon strikte science”. Pri Baudouin de Courtenay li diras, ke tiu estis eminenta lingvisto, sed probable malforta karaktero. Post longa intertraktado kun la Lingva Komitato de Esperanto, kiu distanciĝis de la modifoj, oni formale akceptis reformitan Esperanton sub la nomo *Ido*, kio komence estis pseŭdonomo de anonima aŭtoro.

Verŝajne malmultaj scias, kiun rolon ludis Jespersen en la “senmaskigo” de la Ido-aŭtoro. En siaj memoaroj li unue priskribas, ke, dum iu kuna vespermanĝo, Louis de Beaufront “kun miksaĵo de aroganteco kaj modesteco” rakontis, ke li mem estis kreinta lingvoprojekton “Adjuvanto”, kiun li tamen forĵetis por fidele servi al Zamenhof. Sekvas ne malpli interesa historio pri letero de Couturat, missendita en februaro 1908 al Jespersen. Tiu miris, ke ĝi ne komenciĝas per kutima “Cher ami” (kara amiko), sed per formala “sinjoro”, kaj pluegante li miris pli kaj pli, ĉar la adresito, laŭ lia kompreno, estis “Ido”, kiu, kiel Jespersen konkludis el detaloj, estis neniu alia ol Beaufront. Bedaŭrinde jam la

¹³ propranome Louis Eugène Chevreux (1855-1935), licenciito pri filozofio, profesie hejmstruisto, aŭtoro de unuaj francaj lernolibroj kaj vortaroj de Esperanto, fondinto de la revuo “L’espérantiste” 1898

¹⁴ ankaŭ: Vladimir Karloviĉ Rozenberger (1849-1918), direktoro de *Akademi Internasional de Lingu Universal*, la iama volapuka Akademio

¹⁵ Prof-ro Wilhelm Ostwald (1853-1932), esperantisto, nobelpremiito, fondinto de fizika kemio

¹⁶ Prof-ro Jan Niecisław Ignacy Baudouin de Courtenay (1845 –1929) slavisto, lingvosociologo kaj fonologo, lanĉis la terminon “fonemo”

¹⁷ Gaston Moch (1859–1935), esperantisto, sekretario de la pariza Centra Oficejo, venis anstataŭ Émile Boirac

fakto, ke Beaufront asertis esti markizo, kion cetere kredis nek Zamenhof, donis al li aŭreolon de malfidindeco. Jespersen estis tiom ŝokita pri la kredata perfido de Beaufront, ke li, laŭ propraj vortoj, pripensis rompi ĉiujn rilatojn kun la mondolingva movado. Intertempe eĉ Wilhelm Ostwald per sia letero al Couturat el la 9-a de februaro 1908 informis pri sia intenco forlasi la Delegitaron, ĉar li aprobis nek Ido, nek la politikon de Couturat. Tiu ĉi do devis agi tre singarde – male al li, Beaufront ne havis multon por perdi. Couturat do konfirmis la suspekton de Jespersen, ke “Ido” estas Beaufront. Finfine, en majo 1908, Beaufront mem oficiale proklamis sin esti aŭtoro de Ido. Ke la vera aŭtoro de Ido estis Couturat mem, malkovriĝis nur longe post lia morto, kiam lia vidvino disponigis liajn manuskriptojn.

Por publikigi la intencojn de la Konstanta Komitato fondis Couturat revuon *Progreso*, kies unua numero aperis en marto 1908 ĉe Librairie Ch. Delagrave, 15, rue Soufflot, en Parizo. Kvankam ĝi plej grandparte estis skribita en senpeka Esperanto, ĝia subtitolo sonis: “Oficiala organo di la Delegitaro por adopto di Linguo helpanta internaciona e di sa komitato, konsakrata ad la propagado, libera diskutado e konstanta perfektigado di la Linguo Internaciona”. Programo de la Delegitaro, subskribita de la sekretarioj Couturat kaj Leau, troviĝis sur la paĝoj 1-8. Ĝi estis koncipita ĝenerale, komenciĝante per konstato pri neceso de internacia helplingvo, kia, ekzemple, estis la Latina. Eĉ se oni revivigus ĝin, necesus adapti ĝin por modernaj bezonoj, do tiel ankaŭ ĝi iĝus lingvo artefarita. Evidente, konstruo de internacia helplingvo estus nur teknika afero, se oni ĉerpus el la jam pretaj konataj eŭropaj internaciismoj. La ekzistantaj projektoj estas en tiu senco ne konkurantaj, sed *kunkurantaj*, tamen neniu el ili estas perfekta. Esperantistoj sekve konsideru Esperanton kiel bazon de estonta, pli bona Lingvo Internacia. La Fundamento fiksas nur ties primitivan formon, kiu estas ankoraŭ plibonigebla kaj ŝanĝebla: la lingvo estas neniam perfekta, sed ĉiam prefektebla. La celo estas maksimumo da internacieco. La revuo estas lanĉata por servi al publikigado kaj pridiskutado de ĉiuj plibonigaj proponoj.

Tiom la antaŭparolo. Konkretaj proponoj de la Komitato, el kiuj pluraj poste realiĝis en la lingvo Ido, estas listigitaj sur sekvantaj paĝoj. Poste citiĝas korespondado inter la Konstanta Komitato kaj la Lingva Komisiono de Esperanto, kiuj, evidente, ne kapablis interkonsenti, kaj leteroj de kelkaj landaj organizaĵoj, i.a. hispana, belga kaj franca, kiuj apelaciis al ambaŭ flankoj por trovi racian kompromison. Ekde la paĝo 26 komenciĝas citaĵoj el diversaj libroj, periodaĵoj kaj privataj leteroj, kiuj okupiĝas kaj pri la internacilingva problemo ĝenerale, kaj pri la unuopaj ŝanĝproponoj. En la 12-paĝa suplemento estas en la lingvoj germana, angla kaj franca prezentata la nova gramatiko kaj listo de vortkonstruaj afiksoj. Sur la du lastaj paĝoj troviĝas *Deklaro de Ido*, skribita ankoraŭ en Esperanto, sed informanta pri la firma intenco modifi ĝin.

Ankaŭ Jespersen rimarkis, ke unu el malfortaj punktoj de Esperanto estas la neprecizeco de vortfarada teorio. Ido estis multflanke reago al tia situacio: Couturat en sia studo pri la derivado en la “Lingvo Internacia”¹⁸ (1907) funde kritikis la Esperantan vortfaradon kaj metis samtempe la teorion fundamenton de Ido. Li apriore kreis surbaze de sia logiko vortfaran sistemon, kies ĉefa karakterizo estis la principo de renversebleco. Laŭ ĝi oni povu reveni al originala baza formo de vorto el iu derivaĵo, sekve, la derivado devas havi unusencajn regulojn, ne nur koncerne formon, sed ankaŭ semantikajn. Kelkaj aliaj principoj, uzitaj en Ido, baziĝis sur proponoj, kiujn estis farinta Zamenhof mem, ekz. neŝanĝeblo de adjektivo, substantiva pluralo je *-i* anstataŭ *-oj*, abolicio de supersignoj, romanigo de korelativoj, vortoj *e* anstataŭ *kaj*, *kom* anstataŭ *kiel*, *matro* anstataŭ *patrino*, *breva* anstataŭ *mallonga* ktp.. Jespersen krome konstatis, ke ĉiuj artefaritaj lingvoj havas problemojn kun tro rigore starigitaj reguloj. Al la Buloŝa deklaro kaj starigo de Fundamento de Esperanto (1905) li reagis per sia deklaro en “Progreso” (I/1, 1908, p. 8): “Estas en naturo de lingvo, natura aŭ artefarita, ke ĝi ekzistas nur per kaj por la homoj, kiuj uzas ĝin por komuniki siajn pensojn al aliaj personoj. Ĉiu individuo povas enkonduki en ĝi ŝanĝojn, konscie aŭ nekonscie. Se li trovas nenion, kiu lin imitas, lia novigo estas per tio mem mortinta.

¹⁸ Lingvo Internacia, “centra organo de la esperantistoj” (1895-1914), estis la plej grava internacia monata (1905-1906 duonmonata) gazeto el la frua epoko de Esperanto.

Se, kontraŭe, li trovas imitantojn, aŭ se la sama novigo estas uzata sendepende de pluraj, ĝi iĝas regulo, despli ke ĝi estas pli ofte uzata. Estus ŝtonigi lingvon, voli starigi unu solan libron kiel regulon neŝanĝeblan por ĉiuj kaj por ĉiam. Same, sola persono aŭ akademio, eĉ se ĝi estus elektita de ĉiuj registaroj de la mondo civilizita, povas neniam ordoni leĝojn absolutajn kaj netuŝeblajn en temo de lingvo, kian ajn aŭtoritaton ĝi posedas por doni konsilojn por la plej bona uzado.”

En aŭgusto 1908, post la UK en Dresdeno, kie fondiĝis Akademio de Esperanto, danaj esperantistoj organizis postkongreson en Danlando. Tiam Zamenhof renkontiĝis kun Jespersen en Kopenhago kaj ĝentile klopodis konvinki lin kunlabori kun esperantistoj, kiuj - laŭ la opinio de Zamenhof - ne estas tiom malamikaj al ŝanĝoj, kiom ili ŝajnas. Jespersen, kiun Zamenhof impresis tre simpatie, tamen substrekiis, ke lia aliro estas ne persona, sed science praktika. Ili disiĝis en reciproka respekto. Ankaŭ la sekretario de la pariza CO Gabriel Chavet (1880-1972) proponis al Jespersen, ke li iĝu membro de la Lingva Komitato de Esperanto, ĉar lia sciencista aŭtoritato certe helpus al ties prestiĝo. Eĉ tiam Jespersen ĝentile rifuzis: kvankam li persone ne simpatiis kun Beaufront, li vidis en idismoj pozitivan lingvan naturaligon, kiun, li, cetere, poste propagandis per sia propra projekto. La revuo Progreso en ĉiu nova numero alportis pluajn detalojn de reformo de Esperanto, ĝis ĝi iĝis vera organo de la Ido-movado¹⁹.

En aprilo 1909 publikiĝis libro, kiu havas grandan signifon en la historio de interlingvistiko kaj esperantologio. Ĝia originala titolo estis *Weltsprache und Wissenschaft* (“Mondolingvo kaj scienco”) kaj ĝi enhavis kontribuojn de germanlingvanoj Wilhelm Ostwald, Richard Lorenz²⁰, Leopold Pfaundler²¹, kaj krome de Louis Couturat kaj Otto Jespersen. La libro estis tuj tradukita en la Anglan, la Francan, la Rusan kaj la Svedan. Ĝi komenciĝis per ĝenerala ĉapitro “La bezono de komuna scienca lingvo” (Pfaundler) kaj historio de la Delegitaro (la dua ĉapitro, skribita de Lorenz), la tria ĉapitro venis de Jespersen, la kvaran pri aplikado de logiko en internaciaj lingvoj verkis Couturat, la kvinan pri rilatoj de internacia lingvo al sciencoj denove Lorenz, Ostwald okupiĝis pri internacia nomenklaturado; fine, la sesa ĉapitro, verkita de Pfaundler, enhavis konkludojn. Apendice sekvis gramatiko de “Linguo internacia”, vortaro kaj tradukoj el la Angla, kaj statuto de la ĵus fondata “Uniono di l'amiki di la linguo internacia”, kies honora prezidanto iĝis Ostwald; Pfaundler estis prezidanto de ties Komitato kaj Jespersen, kiel la ununura lingvisto, akceptis gvidi la Akademion de Ido, kiu oficiale fondiĝis la 16-an de aŭgusto 1909. Li plenumis tiun postenon ĝis 1911. Kiel evidentiĝas el privataj leteroj de Jespersen al Ostwald (vidu Wollenberg 1998), li havis malfacilaĵojn konvinki la nelingvistojn, precipe Couturat, pri ĝusteco de siaj decidoj.

La ĉapitro verkita de Jespersen nomiĝas *Lingvistikaj principoj necesaj por la konstruo de internacia helpa lingvo, kun apendico pri kritiko de Esperanto*. Unue konstatiĝas, ke la projektoj de universalaj lingvoj iam estis tre diversaj, sed la nunaj (do tiuj ekestintaj komence de la dudeka jarcento) estas tre similaj, ĉar ili evidente baziĝas sur la samaj principoj. Elektro de ajna nacia lingvo kiel internacia lezus du principojn: tiun de *neŭtraleco*, ĉar ĝi avantaĝigus unu nacion, kaj de *facileco*, ĉar ĉiu fremdlingvo estas malfacile lernebla. (Facileco povas esti afero subjektiva – kio facilas por unu, povas malfacili por la alia.) Kiel fonetikisto, Jespersen komencas siajn klarigojn per alfabeto kaj prononco, rifuzante literojn kun diakritikaĵoj, inkluzive de Esperantaj supersignoj, kaj preferante simplan latinan alfabeton. Tiam, kompreneble, ne estas realigebla la principo “unu signo, unu sono”, ĉar eŭropaj lingvoj kutimas kombini ekzemple *c+h* kaj *s+h*, male *q* enhavas sonojn *k+v*. Oni nepre evitu grupojn da konsonantoj, precipe je fino de vortoj, ĉar ili ne estas por ĉiuj facile prononceblaj (ekz. *kstr*, *ksp*). Tiukampe Esperanto bone solvas la aferon per ofta uzo de vokaloj. Ankaŭ en elekto de vortprovizo Zamenhof ĝuste sekvis principon de eble plej granda internacieco, kion faris, kvankam iom supraĵe, ankaŭ Rosenberger en Idiom Neutral. Ĉi tie Jespersen denove reliefigas, ke la plej eble granda facileco devas validi por la plej

¹⁹ Progreso ĝis nun estas oficiala organo de „Uniono por la Linguo Internacia“ (progreso@uli-ido.info), ISSN 0048 5489

²⁰ Prof-ro Richard Lorenz (1863-1929) profesoro pri fizika kemio, Politekniko de Zuriko

²¹ Prof-ro Leopold Pfaundler (1839-1920) fizikisto, Universitato Graz

eble granda nombro da parolantoj, do proporcie uziĝu kiel fontoj la plej grandaj eŭropaj lingvoj (angla, germana, rusa, franca, hispana), la fina formo de la akceptita internaciismo tiam povas elektiĝi simple statistike. Malfacilaĵoj povas montriĝi dum evitado de konfuzigaj homonimoj, ekzemple “por^{do}” (latine *porta*) enhavas *d* por diferenciĝi de “por^{to}, por^{ti}” (*portare*).

Jepersen uzas ankoraŭ kelkajn similajn ekzemplojn pro konkludi, ke la plej bona solvo estus statistika distribuo, kiun cetere faris Couturat por sia unua vortaro de 5379 radikoj en “reformita Esperanto”. Da tiuj ĉi radikoj ekzistas 91% en la Franca, 83% en la Itala, 79% en la Hispana, 79% en la Angla, 61% en la Germana kaj 52% en la Rusa, kio estas “relative pli multe” ol en la klasika Esperanto. Alia grava devizo por kreado kaj de vortprovizo, kaj de gramatiko, estas strebo al senescepta reguleco. En la kreado de vortprovizo povas helpi sistemo de regulaj afiksoj, ĉe la gramatiko firmaj reguloj, bazitaj laŭeble sur tiuj de okcidenteŭropaj lingvoj, ĉar, ekzemple, la fleksio de slavaj lingvoj estas tro riĉa. Bona solvo estas, interalie, la akuzativa finaĵo *-n*, kiu troviĝas eĉ en la Greka kaj la Finna, kaj substantiva finaĵo *-o*, trovebla ne nur en Romanaj, sed ankaŭ en slavaj lingvoj. Por la pluralo taŭgus la italeca *-i*, tiam por la finaĵo de infinitivoj estus bona *-r* kun antaŭa vokalo. Esperantaj finaĵoj *-as*, *-is*, *-os* estas tre bonaj, same kiel finaĵoj de participoj. Tio estas nur kelkaj detaloj, kiujn Jepsersen pritraktas en sia kontribuaĵo. Li ankoraŭ ne havas antaŭ la okuloj la definitivan solvon, sed esperas, ke la starigo de bazaj principoj kondukos al akceptebla solvo.

En sekvanta apendico aperas *kritiko de Esperanto*. Jepsersen unue aprobas kaj laŭdas, ke Zamenhof ĉerpis la plej grandan parton de sia vortprovizo el Romanaj kaj ĝermanaj lingvoj, sed taksas malfeliĉa kaj malnatura aprioraĵojn kiel tablevortojn. Kelkajn “strangaĵojn” li atribuas al la gepatra rusa lingvo de Zamenhof, interalie oftajn palatalajn sonojn *ĉ* kaj *ĝ*, prononcon de la francdevena *oi* [ua] kiel [oi], ekz. en “foiro, foino, fojo”, finaĵon *-io* anstataŭ *-iono* (ekz. tradicio, nacio, nocio) kaj la uzon de finaĵo *-a* anstataŭ prepozicia genitivo, do “zamenhofa lingvo” anstataŭ “lingvo de Zamenhof”. Ripetiĝas riproĉo pri malpraktikeco de supersignoj, kiuj jes ja ekzistas en slavaj lingvoj, sed tamen evitendas en la lingvo internacia. (Persone amuzis min rimarko de Jepsersen, ke la ĉi-koncerna elekto de Zamenhof ŝajnas esti amatora kompare al la supersignoj de la ĉeĥa lingvo.) Malĝuste elektitaj estas la vortoj al *-aŭ* (kontraŭ, preskaŭ, almenaŭ...), kiuj formas iun ŝajne apartan klason - ĉu adverboj? , ĉu prepozicioj?, kiu ne estas sufiĉe klarigita. Kelkaj vortoj estas preskaŭ volapukece aliformitaj, ekzemple *boji* (aboyer), *parkere* (par coeur), *ŝviti* (schwitzen), *ĉar* (car), *faruno* (farina), *lerta* (alerte), *nepre* (nepremjenno). Kelkaj derivaĵmetodoj estas nesufiĉe precizaj, ekzemple “kronado” devus signifi “daŭra ago surmeti kronon”, do ne unufojan surtronigon. Jen do kelkaj ekzemploj, kial Jepsersen ne trovas Esperanton perfekta, sed perfektigebla. En la fino de sia artikolo li denove agnoskas tre meritplenan kontribuon de Zamenhof al la internacia lingvokomunikado kaj esperas, ke oni povas pluri lian vojon kun kelkaj plibonigoj. En junio 1912 skribis Jepsersen resuman historion de la ĝistiamaj okazaĵoj, *Historio di nia linguo*.

Printempe 1914 Jepsersen post longa paŭzo renkontiĝis en Kopenhago kun Wilhelm Ostwald. Tiu ĉi intertempe estis ricevinta la Nobel-premion (1909) kaj en Kopenhago prelegis pri organizado de sciencoj; dum la posta diskuto oni ankaŭ parolis pri internaciaj lingvoj kaj specife pri Ido, kiu, subtenata per la scienca aŭtoritato de la nobelpremiito, trovis apogon de aŭskultantaro. Ankaŭ la Akademio de Ido ĝuis periodon de stabileco. La serioza engaĝiĝo de konataj sciencistoj por internacilingva movado pozitive influis ties publikan akcepton. La plej multaj Ido-artikoloj de Jepsersen aperis en “Progreso” en 1911 (pri verba sistemo, pri prepozicioj, pri principo de neceso kaj sufiĉo, pri elizio ktp.), en 1913 li publikigis en dana revuo “Ido” artikolon “Voci di konata homi” (“Voĉoj de konataj homoj”) kun paralela teksto en la Dana, kion li praktikis ankaŭ en la artikolo pri Wilhelm Ostwald en 1914, okaze de kies vizito en Kopenhago li krome aperigis tradukon de poemo de Goethe en la revuo “Die Weltsprache”.

Baldaŭ poste komenciĝis la unua mondmilito. Inter ĝiaj unuaj viktimoj estis Louis Couturat, mortigita per militista aŭtomobilo. Nek Zamenhof ĝisvivis la finon de la milito, kiu malfortigis ĉiujn internaci-

lingvajn movadojn, inkluzive tiun de Ido, kies unua konferenco devintus okazi en Luksemburgio en la jaro 1914. Ĝi povis realiĝi nur post la milito, la 6-an ĝis la 10-an de aŭgusto 1921 en Vieno.

Lingvistikaj kaj lingvopolitikaj artikoloj de Jespersen ofte aperadis en la dana revuo “Ido” kaj en “Hjælpeprogstidende/Revueto di helpolinguo” ĝis la jaro 1918. Liaj du artikoloj “Historio di nia Linguo” kaj “Artificala lingui pos la Mondmilito” publikigis en angla traduko en 1920 kaj 1921 en Londono. En oktobro 1927 Jespersen ĉesis sian pro-Idan laboron kaj adiaŭis per “Publika letro al idisti” en la revuo “Mondo”²², kiu ankoraŭ ĝis 1929 aperadis en Ido (en februaro 1929 ĝi republikigis la deklaron legitan dum la lasta kunveno de la komitato de Delegitaro el 24.10.1907) kaj poste transiris al Novial. Sian intencon forlasi la Ido-movadon kaj dediĉi sin al la propra projekto Jespersen sciigis ankaŭ en la revuo “Svensk Världspråkstidning” (“Sveda mondlingvo-revuo”). La nombro de tiatempaj revuoj en kaj pri diversaj planlingvoj estis konsiderinde granda, ekzistis i.a. du revuoj en Latino sine flexione kaj pluraj en Occidental.

La unua organizaĵo, kiu ekinteresiĝis pri internaciaj lingvoj post la milito, estis la *Ligo de Nacioj* (1920-1946). Jam en ĝia fondoĵaro 1920 kelkaj delegitoj proponis rekomendan rezolucion por Esperanto. Tiu ĉi ago vekis intereson pri aliaj projektoj, ekzemple la peterburga societo Kosmoglott sendis siajn proponojn kaj sekve publikigis la principojn de Occidental. S-ino Henni Forchhammer, disĉiplino de Jespersen, prezentis Idon. En 1921, la asista ĝenerala sekretario de la Ligo, Inazô Nitobe, post vizito de la UK en Prago ekfavoris Esperanton. La 21-an de septembro 1922 estis akceptita oficiala raporto « Esperanto as an International Auxiliary Language » kie, post ĝenerala enkonduko pri bezono de internacia lingvo, menciigis ankaŭ Latino sen flexione, krome aperas informoj kaj mallonga teksto en Occidental (p. 9), en Esperantide²³ kaj en Ido (p.10). Tie oni ankaŭ povas legi, ke laŭ opinio de *British Association of Sciences* (“Brita Asocio de Sciencoj”) kaj Esperanto, kaj Ido estas taŭgaj kandidatoj el pure lingvistika vidpunkto, sed ke nek tiu ĉi, nek iu oficiala organizaĵo pretas fari elekton inter ili. La resto de la raporto poste okupiĝas ekskluzive pri Esperanto, ĉar ĝi estis sendube la plej disvastiĝinta.

En 1924, la temo de internacia lingvo estis denove starigita al “Union Académique Internationale“, posteŭlo de “Association Internationale des Académies“, kiu prompte delegis ĝin al la unuopaj naciaj akademioj. Ilia reago estis plej ofte negativa. Kelkajn el ili rekomendis reuzon de la Latina, japanoj favoris al Esperanto, sed la plej multaj naciaj akademioj kontraŭis ajnan artefaritan lingvon kiel internacian.

Al evoluo de interlingvistiko multe kontribuis “Academia pro interlingua” (Akademio por internacia lingvo, 1887-1939), kiu estis fondita por subteno de Volapük, sed pli kaj pli funkciis kiel diskutejo kaj bredejo de diversaj internacilingvaj projektoj. Ekde 1908, sub la gvido de Giuseppe Peano, ĝi favoris al latinidoj, uzante kiel oficialan lingvon Latino sine flexione, sed samtempe subtenante kreadon de aliaj.

Ankaŭ Jespersen kaj Couturat estis membroj de tiu ĉi akademio, kie kuniĝis sciencistoj, lingvistoj kaj lingvoaŭtoroj, kiuj lanĉis proprajn projektojn, eldonis interlingvistikajn revuojn, aŭtoris fakajn librojn, organizis internaciajn konferencojn kaj altiris atentemon de famaj lingvistoj al lingvoplanado kaj problemoj de internacia komunikado. Ni menciuj almenaŭ jenajn: eldonisto de revuo “Linuga international” Jules Meysmans, idisto Siegfried Auerbach, aŭtoro de “Quosmiani“ Wilbur Beatty, volapükisto Bonto van Bijleveld, aŭtoro de “Langue Bleue” Léon Bollack, aŭtoro de “Romanal” S.M. Boningue-Michaux, aŭtoro de “Omnez” kaj “Meso” Sidni Bond, sociologo kaj filozofo Walter Borgius, matematikisto Ugo Cassina, aŭtoro de “Nepo” Vsevolod Ĉeĉiĥin, aŭtoro de libro “Historio de mondlingvo” esperantisto Ernst Drezen, aŭtoro de “Ro” Edward Powell Foster, aŭtoro de libro “A

²² fondita 1912 de Per Ahlberg

²³ kreita en 1919 de svisa matematikisto René de Saussure (1868-1943)

short history of the International Language Movement” Albert Léon Guérard, aŭtoro de „Perfect“ Alois Hartl, aŭtoro de libro “A planned auxiliary language” Henry Jacob, pedagogoj Wieslaw Jezierski kaj Nicola Mastropaolo, aŭtoro de “Genigrafia” Giuseppe Matrara, esperantisto-idisto Giacomo Meazzini, aŭtoro de “Occidental” Edgar de Wahl kaj okcidentalistoj Erich Berger, Pavel Mitrović, Nikolaj Juŝmanov, Engelbert Pigal kaj Jaroslav Podobský, esperantisto Vladimír Lorenz, aŭtoro de “Latinesco” H. J. MacMillan, aŭtoro de “Universal” Heinrich Molenaar, mecenatino de IALA esperantistino Alice Vanderbilt Morris, aŭtorino de “Delphos”²⁴ Sylvia Pankhurst, aŭtoro de “Semilatino” Jean-Baptiste Pinth, aŭtoro de “Interlingua Systematic” José Rosello Ordines, aŭtoro de “Idiom Neutral” Woldemar Rosenberger, matematikisto Eduard Stamm, aŭtoro de „Versus interlinguistica“ Dénes Szilágyi, aŭtoro de “Pankel” Max Wald, aŭtoro de “Europal” Josef Weisbart.

Precipe la en 1926 en Milano fondita revuo “Schola et Vita” (“Lernejo kaj vivo”), kiu iĝis oficiala akademia organo, ebligis prezentadon kaj interŝanĝon de interlingvistikaj opinioj kaj spertoj. La Akademio kaj ties revuo estis devige malfonditaj en 1939.

2.2. IALA

En somero 1925 ricevis Jespersen surprizan inviton de riĉa usona esperantistino Alice Vanderbilt-Morris (1874-1950), al privata interparolo kaj sekve al UK en Ĝenevo. S-ino Morris financis organizaĵon IALA (International Auxiliary Language Association), kiun ŝi fondis en 1924 kun la celo trovi internacian sciencajn helplingvon. Ŝi engaĝigis multajn eminentajn lingvistojn. Post komencaj aktivecoj en Usono ŝi vizitis Eŭropon por trakti kun prominentaj esperantistoj kiel Edmond Privat²⁵ kaj Per Ahlberg²⁶, kaj idistoj kiel Siegfried Auerbach²⁷ kaj Friedrich Schneeberger²⁸. Ankaŭ Edgar de Wahl²⁹, aŭtoro de Occidental, estis invitita. Iliaj diskutoj tamen ne havis konkretan rezulton, ĉar esperantistoj ne pretis fari eĉ minimumajn ŝaĝojn en sia lingvo. Tre interesa estas rimarko de Jespersen pri Edmond Privat, kiu dum la kongreso brilis kiel eminenta oratoto, sed dum privata konversacio montriĝis aroganta, vantema kaj nepreta aŭskulti la aliajn. “Nu,” diras Jespersen, “li estu pardonata pro la bela biografio de Zamenhof”.

En septembro 1927, s-ino Morris denove venis al Eŭropo, renkontiĝis kun Jespersen kaj kun William Edward Collinson (1889-1969), profesoro pri la Germana kaj lektoro pri Esperanto ĉe la Universitato Liverpool, ĵus verkinta libron pri lingvistiko “La homa lingvo”.³⁰ Ŝi volis informiĝi pri la plej konvena gramatiko de internacia helplingvo el teoria lingvistika kaj filozofia vidpunkto. Dum la interparoloj, elirante el la kritiko de Esperanto, Jespersen provis konstrui propran gramatikon, kiun Collinson parte aprobis. En kontinuo de la ellaboro, lia gramatiko pli kaj pli distanciĝis de la Esperanta, ekzemple la firmaj finaĵoj de vortklaso malaperis, la verba sistemo estis farita laŭ la modelo de la Angla, do necesis pluraj helpverboj, eĉ la infinitivo ricevis anglecan partiklon “tu”. La fonetika principo kondukis al ortografiaj ŝanĝoj, kaj, kompreneble, la supersignoj estis strikte evititaj. Somere 1928 Jespersen publikis anglalingve la libron pri sia projekto *Novial* „An International Language“, kiun Siegfried Auerbach tuj tradukis en la Germanan. Du jarojn poste aperis *Novial Lexike* kun ekvivalentoj en la lingvoj angla, franca kaj germana.

²⁴ Jespersen recenzis ĝin: „Delphos: The Future of International Language“, *Anglia* 29/1 (January 1928), p. 30-32

²⁵ Edmond Privat (1889-1962), svisa frankofona profesoro pri historio, ĉefredaktoro de la revuo *Esperanto*

²⁶ Per Ahlberg estis ĉefredaktoro de la sveda revuo „*Esperantisten*“, 1912-1934 de “*Mondo*” kaj 1934-1939 de “*Novialiste*”

²⁷ Siegfried Auerbach (1886-1971) engaĝiĝis sinsekve por Esperanto, Ido, Novial kaj Interlingua de IALA

²⁸ Friedrich Schneeberger (1875-1926), alemana svisa teologo, eksvolapukisto, ekde 1911 gvidis Akademion de Ido

²⁹ Edgar de Wahl (1867-1948), disĉiplo de Rosenberger, aktivis por Esperanto (tradukoj, vortaro), 1922 lanĉis Occidental-on

³⁰ Collinson ankaŭ prelegadis dum Internacia Scienca Universitato, 1959-1965 prezidis ISAE (Internacia Scienca Asocio Esperantista) kaj estis membro de Akademio de Esperanto. 1936-1939 li estis esplordirektoro de IALA.

Tre grava okazaĵo en la historio de IALA kaj de interlingvistiko entute estis la *Konferenco pri lingvistika esploro* en Ĝenevo ekde la 20-a de marto ĝis la 2-a de aprilo 1930. Kunvokis kaj grandstile financis ĝin s-ino Morris, Jespersen transprenis la gvidadon. Pri tiu ĉi konferenco konserviĝis 158-paĝa protokolaro, skribita de William Perrenoud (1898-1984)³¹ kaj reprodukte eldonita de Reinhard Haupenthal en 2002. En la privata letero de Perrenoud, kiun Haupenthal reproduktas en la antaŭparolo, Jespersen estas priskribata kiel “unutona, proza, sopra-senca, memkonscia kaj sufiĉe klar-vida en rilato praktika”, sed eluzanta ĉiun okazon por privilegiigi sian projekton Novial. Partoprenis ankaŭ Sigfried Auerbach por reprezenti Idon, René de Saussure kun Nov Esperanto, Edgar de Wahl kun Occidental, Giuseppe Peano³² kun Latino sine flexione kaj germana lingvisto Reinhold Zeidler³³ (*1871), subtenanta Novialon. Ĉeestantaj esperantistoj estis - krom s-ino Morris - William Collinson, Petr Evstafeviĉ Stojan (1884-1961, aŭtoro de Bibliografio de Internacia Lingvo), kaj Helen Slocomb Eaton (*1887), kiu organizis propedeŭtikan instruadon de Esperanto en Usono. Dum la unua semajno estis ĉiutage pritraktita unu el la ses kandidataj lingvoj. Dum la dua semajno ĉeestis lingvistoj, de kiuj oni atendis fakajn konsilojn: Albert Debrunner (1884-1958), profesoro pri indoĝermanistiko en Jena, Otto Funke³⁴ (1885-1973), profesoro pri anglistiko en Bern kaj Eduard Hermann (1869-1950), profesoro pri kompara lingvistiko en Göttingen. Ili opiniis la internacilingvan laboron tre grava kaj precipe Debrunner bonvenigis, ke la interlingvistoj forlasis diletantismon kaj laboras vere science. La konferencon ĉeestis ankaŭ Pitman Benjamin Potter, profesoro pri juro ĉe la universitato Wisconsin³⁵. IALA estis formale reprezentita per sia prezidanto Earle B. Babcock, profesoro pri romanistiko kaj dekanato de la Novjorka Universitato.

En sia enkonduka parolado Jespersen substrekis, ke la celo de la konferenco ne estas elekti iun jam pretan ekzistantan helplingvon (tiu ĉi intenco estis jam fiaskinta ĉe la Delegitaro), sed fari studojn de iliaj lingvistikaj trajtoj el la vidpunkto de kompara lingvistiko, sub aspekto de eŭropaj lingvaj komunajoj. El la preparita raporto pri lingvistika esploro de IALA en la jaroj 1927-1930 klaris, ke oni jam estas farinta grandan laboron sur la kampo de komparaj gramatikaj studoj. Unu tago de la konferenco estis dediĉita al prezento de internaciaj lingvoj al elektita publiko, inter kiu troviĝis la famaj disĉiploj de Ferdinand de Saussure en Ĝeneva Universitato, nome Charles Bally (1865-1947), Albert Sècheyne (1870-1946) kaj Sergej Osipoviĉ Karcevskij (1884-1955). Por la komparo estis elektita traduko de franclingva fragmento el la novelo de Guy Maupassant “La parure” (“Juvelo”). Kiel la plej eleganta traduko estis aprezita tiu de Auerbach en Ido (kvankam, kiel Jespersen rimarkas, li ne estis “ortodoksa idisto”).

Ĉiuj ses analizitaj internaciaj lingvoj havas jenajn komunajojn:

- 1) latina alfabeto
- 2) identa prononco de vokaloj kaj de konsonantoj b, d, f, h, k, l, m, n, p, r, t, v.
- 3) substantivaj radikoj de hindeŭropa deveno
- 4) neniuj vokalŝanĝoj de radikoj
- 5) regula plurala finaĵo
- 6) prepozicia dativo
- 7) natura substantiva genro, neniuj adjektiva genro
- 8) regula konjugacia paradigmo
- 9) verbotempoj sed diferenco de persono kaj nombro
- 10) prepozicioj sen aparteno al certa kazo

La fina konferenca deklaro konstatis, ke

- a) ĉiuj ses prezentitaj sistemoj havas komunajn trajtojn kaj estas reciproke kompreneblaj

³¹ W. Perrenoud, doktoro pri zoologio, privata kunlaboranto de s-ino Morris dum ŝiaj vojaĝoj en Eŭropo 1925-1935

³² Peano ne rajtis, sub Mussolini-reĝimo, forlasi Italion, li do partoprenis per korespondado

³³ Zeidler kolektis leksikajn radikojn de eŭropaj kaj artefaritaj lingvoj (78 000 slipoj)

³⁴ 1929 aperis lia libro pri universalaj lingvoj de la 17-a jc., speciale pri „Ars signorum“ de John Wilkins

³⁵ En la ĝenerala raporto de IALA (1945) aperas ĉe Potter “Institut Universitaire de Hautes Etudes Internationales, Geneva”

- b) ĉiuj iliaj reprezentantoj vidas neceson de komuna neŭtrala internacia lingvo
- c) ili agnoskas, ke neniu el ili estas perfekta kaj tuj akceptebla
- d) ili atendas pozitivajn rezultojn de kunlaboro de lingvospecialistoj kadre de IALA
- e) sendepende de interesoj de unuopuloj, ĝenerala kunlaboro de interlingvistoj dezirendas.

Tial akceptiĝis propono fari komparajn studojn de elektitaj lingvoj kaj internaciaj, kaj naciaj, strebante ilian sintezon kaj konstruon de “definitiva” internacia lingvo. Krome estis ellaborita plano por nova periodaĵo *Journal of Linguistic Research*, kiu okupiĝu pri ĉiaspecaj detaloj kaj koncernaĵoj de la estonta internacia helplingvo.

En 1930 Jespersen publikigis artikolon *A New Science: Interlinguistics* (“Nova scienco: interlingvistiko”), kiu komenciĝas per jena difino: „*Nova scienco evoluiĝas, Interlingvistiko – tiu branĉo de lingvoscienco, kiu okupiĝas pri la strukturo kaj bazaj ideoj de ĉiuj lingvoj kun la antaŭvido de stabiligo de normo por interlingvoj, t.e. helpaj lingvoj destinitaj al buŝa kaj skriba uzo inter homoj, kiuj ne povas interkompreniĝi helpe de siaj gepatraj lingvoj.*” Tio estas la unua scienca difino post la apero de la termino “interlingvistiko”, kiun proponis en 1911 belga stenografo Jules Meysmans³⁶ en la revuo “*Lingua internationale*” per jenaj vortoj: “Ni volas scii, ĉu ne eblus krei novan sciencon, kiu nomiĝus ekzemple interlingvistiko, kaj kiu studus naturajn leĝojn de kreado de komunaj helplingvoj. ... Ek, lingvistoj! ... kreu novan sciencon, interlingvistikon, kaj vi faros al ni valoran servon”. Jespersen konfirmas, ke interlingvistiko rajtas uzi sciencajn metodojn kaj ke ĝia objekto estas tre grava por ĉiuj civilizitaj homoj. Precipe Eŭropo estas riĉa je lingvogrupoj, kiuj estas reciproke nekompreneblaj, tial interkompreniĝo povas okazi nur pere de lingvolernado aŭ tradukado – ambaŭ postulas investon tempan kaj financan. Uzado de unu etnolingvo kiel internacia estas nedemokratia, la Latina ne korespondas al modernaj postuloj, restas do nur artefaritaj lingvoj, kiuj cetere havas en Eŭropo tradicion ekde la tempoj de Renesanco. Inter centoj da diversaj projektoj nun (1930) troviĝas jenaj ses seriozaj kandidatoj: Esperanto, Ido, Nov Esperanto, Latino sine flexione, Occidental kaj Novial. Fakaj ekspertizoj tamen pruvas, ke neniu el ili estas perfekta, kvankam iliaj konstrumanieroj estas similaj kaj en si mem aprobindaj. Tial neblas senriproĉe elekti unu el ili. Poste Jespersen raportis pri la ĵus okazinta ĝeneva konferenco, kun detaloj prezentitaj precipe de la tri speciale invititaj lingvistoj Debrunner, Hermann kaj Funke, kaj li resumis la konferencajn rezultojn. En tiu momento klaris, ke la akceptebla internacia lingvo ankoraŭ ne ekzistas. Jespersen tamen opiniis, ke ĝia konstruo ne estas malfacila, jam pro la granda nombro de internaciismoj, kiujn la grek-latina kulturo postlasis en ĉiuj eŭropaj lingvoj. El tiu vidpunkto li estis certa, ke la estonta internacia lingvo havos Romanan (latinidan) karakteron. La gramatiko devas esti laŭeble plej simpla, la sintakso eble simila al la ĉina aŭ al tiu de pidĝinoj. Oni devas agnoski, ke tiu ĉi prognozo de Jespersen estis ĝusta, se temas pri IALA, ĝi realiĝis tamen nur post dudeko da jaroj en la formo de “Interlingua”, kies lanĉon li ne ĝisvivis. Same ĝuste li antaŭvidis, ke ĝi okazos pro sistema kunlaborado de interlingvistoj, inter kiuj profesiuloj ludos grandan rolon.

Plua grava historia okazaĵo en Ĝenevo estis la internacia kongreso de lingvistoj, de la 25-a ĝis la 29-a de aŭgusto 1931. Antaŭ ĝi, Jespersen dissendis al la partoprenontoj cirkuleron kun demandoj pri ilia opinio koncerne internacian helplingvon, precipe, ĉu ĝi estu necesa kaj ĉu ĝi estu konstruebla. Inter la respondoj troviĝis ankaŭ kutimaj riproĉoj pri “artefariteco” kaj “malnatureco”, kiujn Jespersen refutis per siaj klarigoj dum la diskutoj. 27 kongresanoj sekve subskribis atestilon de ĝenerala simpatio kun la programo de IALA (“Testimonial Expressing their General Sympathy with IALA’s Program of Linguistic Research”), kiuj estas en la ĝenerala (anglalingva) raporto listigitaj jene: “C. Bally, University of Geneva; M. Bartoli, University of Turin; D.A. Blondheim, John Hopkins University; G.M. Bolling, Ohio State University; E.G.W. Braunholtz, Cambridge University; C.D. Buck, University of Chicago; M. Cohen, University of Paris; A. Debrunner, University of Jena; F. Edgerton, Yale University; G. van Ginneken, University of Nijmegen; S. Ischikawa, Imperial University Tokio; K. Jaberg, University of

³⁶ Jules Meysmans, membro de Academia pro Interlingua, proponis en 1909 Idiom Neutral Modifiket

Berne; L. Jordan, University of Munich; S. Karcevski, University of Geneva; V. Mathesius, Charles IV University Prague; A. Meillet, University of Paris; M. Migliorini, University of Rome; Sir R. Paget, London; K. Sanfield, University of Copenhagen; Mgr. Schrijnen, University of Nijmegen; A. Sèchey, University of Geneva; A. Sommerfelt, University of Oslo; Prince N. Trubetzkoy, University of Vienna; C.C. Uhlenbeck, University of Leyden; J. Vendryès, University of Paris; J. Wackernagel, University of Basle; N. van Wijk, University of Leiden.” Dum la fina sesio parolis la ĝenerala sekretario de la kongreso, Albert Sèchey, pri rehabilito de artefaritaj lingvoj, al kiuj la sciencistoj povas multon kontribui. Post tiu ĉi kongreso, Jespersen iĝis membro de „Advisory Board of Linguistic Research“ (“Konsila instanco pri lingvistika esploro”) de IALA, kunlaborante precipe kun William Collinson kaj Edward Sapir³⁷. La menciitan atestilon subskribis krome pluaj aliaj lingvistoj dum la sekva, tria internacia kongreso de lingvistoj en Romo en la jaro 1933.

En 1936 okazis la internacia kongreso de lingvistoj en Kopenhago. Jespersen en la nomo de IALA organizis antaŭkongreson pri internaciaj lingvoj, kiun partoprenis kelkaj eminentaj lingvistoj: krom William Collinson kaj Albert Debrunner venis i.a. Joseph Vendryès (1875-1960), pariza profesoro pri kel-taj lingvoj. Al la diskuto kontribuis ankaŭ juna Ilmari Federn, parolanta en flua kaj bone komprenebla Occidental, kio estis konvinka pruvo pri praktika uzeblo de internacia lingvo. La interparoloj turniĝis ĉirkaŭ amplekseco de internacia lingvo rilate al diversaj fakaj kampoj, nome ke la fiksita lingvobazo devas esti facile dilatebla kaj pliriĝebla por diversaj praktikaj bezonoj. Kiel longtempa plano estis proponite ellabori kriteriojn por internacia lingvo. Sed, kiel Jespersen konstatis, la ĉeestaj lingvistoj faris, krom entuziasma diskuto, neniun konkretan paŝon sur interlingvistika kampo. La laboro de IALA kontinuus per detaligo kaj publikigo de kriterioj (“Some Criteria for an International Language”, 1937). La 36-paĝa broŝuro kun multflankaj kriterioj (lingvistikaj, pedagogiaj, sociaj, estetikaj, lingvo-ekonomiaj, internaciecaj k.a.) estis sendita al konataj lingvistoj kun la peto pri komentoj, aproboj, sugestoj ktp. Jespersen publikigis sian komenton en „Novialiste“ en 1938. Kvankam li oficiale apartenis al IALA ĝis sia morto en 1943³⁸, jam en la jarraporto (“Annual Report”) de IALA estas ĉe lia nomo rimarko “retired” (retiriĝinta), kaj, fakte, post 1938 li ne plu publikigis ajnan verkon koncernan internaciajn lingvojn.

En tiu tempo IALA jam estis definitive forlasinta sian planon pri elekto aŭ sintezo de ekzistantaj internaciaj helplingvoj³⁹ kaj plene dediĉis sin al ellaboro de tute nova lingvo surbaze de eŭropeca internacia vortaro kun baza nombro de 2000 radikoj. Kiel kontrollingvoj servis la Angla, la Franca, la Itala, la Portugala kaj la Hispana. La elektita vorto devis troviĝi en minimume tri el ili. Ankaŭ la derivaĵ-afiksoj kaj bazaj gramatikaj reguloj korespondis al ĝeneralaĵoj en okcidenteŭropaj lingvoj. Tiamaniere oni ellaboris kvar variantojn de la estonta lingvo, kies specimenoj estis kune kun detalaj demandiloj senditaj al trimilo da personoj en Eŭropo kaj Ameriko. Surbaze de rricevitaj komentoj konstruis la tiama IALA-direktoro Alexander Gode la rezultan formon nomatan “Interlingua”⁴⁰, kiu publikigis 1951. Du jarojn poste estis IALA malfondita.

La antaŭlasta (1946-1948) direktoro de IALA, André Martinet (1908-1999), havis grandan estimon por Jespersen, kiun li persone konis ekde 1934. Martinet tradukis en la Francan unu el la ĉefverkoj de Jespersen « Language: Its nature, development and origin » kaj ankaŭ lingve analizis Novial-on. Dek jarojn post la morto de Jespersen, en 1953, skribis Martinet omaĝartikolon en la revuo « Word Study »: Jespersen estas tie laŭdata kiel eminenta lingvisto, kiu scipovis aprezi progreson en la lingvoevoluo kaj objekte observi ĝin, kiu racie utiligis ankaŭ teoriajn sciojn por plibonigi la ekzistantajn lingvojn kaj

³⁷ Edward Sapir (1884-1939), profesoro pri antropologio en la universitato de Yale, kunaŭtoro de “Sapir-Whorf-hipotezo”, ke la naturo de lingvo influas la kutiman pensmanieron de ĝia parolantaro

³⁸ tion konfirmas la jarraporto de IALA el 1945, en la listo de eksmembroj („Former Associates“)

³⁹ 1931 lanĉis Eugen Wüster la terminon „planlingvo”, karakterizantan konstrumanieron de la plej oftaj helplingvoj

⁴⁰ Interlingua estas nun promociata de „Union Mundial pro Interlingua”, fondita 1955, vidu www.interlingua.com

por konstrui optimuman internacian komprenigilon. Jespersen havas do meritojn kaj en teoria, kaj en praktika interlingvistiko kaj estas konsiderata unu el ĝiaj plej gravaj pioniroj.

La ĉapitron pri siaj interlingvistikaj aktivecoj en sia aŭtobiografio “En sprogmands levned” finas Jespersen per retrorigardo al “ multaj jaroj dediĉitaj al tiu gravega afero”, kaj diras, ke dum tiu tempo li liberiĝis de lingvistike teoria rigideco (doktrineco), al kiu li tendencis en siaj junaj jaroj. Pli ol iu alia interlingvisto li dediĉis sin al fonetika ortografio, kiun li kredis ege grava, sed poste pretis modifi ĝin laŭ praktikaj bezonoj. Pri gramatikaj formoj kaj pri lingvaj reguloj li multon lernis dum dialogoj kun aliaj interlingvistoj, antaŭ ĉio de Edgar de Wahl kaj Valter Ahlstedt⁴¹. Je la fino li deziras al aliaj interlingvistoj similajn spertojn de kunlabora dialogo kun reciprokaj konsiloj.

2.3. Novial

Principojn de sia projekto klarigis Jespersen en la libro „An International Language“ („La internacia lingvo“), kiu aperis en la jaro 1928 samtempe kun la germanligva traduko de Siegfried Auerbach („Eine internationale Sprache“).

La enkondukita ĉapitro komenciĝas per vortoj: “Tiu ĉi libro estu defenda skribaĵo por artefarita internacia helplingvo“ kaj sekve klarigas, ke la termino *artefarita* signifas konscie kreita (de unuopulo aŭ aro), kontraste al „naturaj“ lingvoj kiel angla, franca, germana k.s., uzataj dum jarcentoj, sen ke la uzantoj konsciiĝas pri spontanea lingvoevoluo. La dua vorto, *internacia*, signifas, ke ĝi estu uzata de diversnaciaj homoj, kaj, fine, *helplingvo* volas diri, ke ĝi neniel strebas anstataŭi la naciajn lingvojn. Bezono de tia lingvo ekzistas ĉefe en Eŭropo, kiu estas lingvoriĉa. Eĉ uzado de la tri ĉeflingvoj angla, franca kaj germana en sciencaj konferencoj kaj en faka literaturo ne kontentigas la bezonojn de senpera kaj rapida transdono de informoj. Krome, ne ĉiuj eŭropanoj povas/volas lerni fremdlingvojn aŭ financi tradukojn. Internacia uzo de iu nacia lingvo ne estus demokratia solvo. Estas interese, ke Jespersen, kvankam li finstudis la Latinan, ne opiniis ĝin taŭga por internacia kompreniĝo: laŭ li, ĝia ellerno estas pena kaj nur malmultaj homoj kapablas flue paroli ĝin. (Tamen, la latinaj radikoj, kiuj pluvivas en eŭropaj lingvoj, devas esti respektataj kaj utiligataj.) La helplingvo, kiun ĉiuj uzus krom sia gepatra lingvo, jam pro historiaj kialoj ne povas esti samriĉa kaj samvalora kun ĉiuj longe uzataj kaj elprovitaj naciaj lingvoj, sed jes ja same efika kiel ajna ellernita fremdlingvo. Aliflanke, se iu helplingvo jam estos en la uzo, oni povus zorgi pri tio, ke ĝi ne disdialektiĝu kiel la Latina, sed restu daŭre flegata de la tuta lingvokomunumo.

En la sekva ĉapitro prezentas Jespersen historion de la plej sukcesintaj helplingvoj, por montri, kiom da laboro jam estas farita ĉikampe. Superrigarde estas priskribata unue la historio de Volapük, Esperanto, Idiom Neutral, Delegitaro kaj Ido. Piednote estas reproduktita letero de fama oksforda fonetikisto Henry Sweet, kiu diras, ke aposteriora vortprovizo kun apriora gramatiko estas bona solvo, kiun elektis kaj Esperanto kaj Idiom Neutral. Esperanton ne eblas reformi, ĉar „ĝi disfalus en pecojn“. Pli taŭgan internacian bazon ŝajnas havi la latineca Idiom Neutral, sed ankaŭ ĝi bezonus modifojn laŭ praktikaj kaj logikaj principoj. Sweet nomas kelkajn tiajn modifojn, ekzemple en sintakso, kaj finas sian leteron per vortoj „tiel mi agus, se mi sub minaco de mortpuno devus ellebori novan lingvon en ses monatoj“. En la sama ĉapitro Jespersen pli detale priskribas la rilatojn inter esperantistaro kaj la Delegitaro, dirante, ke ĉe apero de Ido „neniu el ni tiam povis antaŭsenti, ke sub tiu pseŭdonomo kaŝiĝas Louis de Beaufront, unu el la gvidaj francaj esperantistoj“, kion li cetere ripetis en sia biografio dek jarojn poste, nesciante ankoraŭ pri la aŭtoreco de Couturat. Mallonge estas menciataj kelkaj post-Idaj projektoj kaj reformoj, ekzemple tiuj de René de Saussure, kiujn, kiel Jespersen diras, „oni facile povus vidi kiel

⁴¹ Valter Ahlstedt (1908-2005) kunredaktoro k. ofta kontribuanto de „Novialiste“ aŭtoro de „Gramatike Interlingual“ 1947

karikaturon de Esperanto, se ilia aŭtoro ne estus uzinta ĉiun okazon por profunde estimi la geniecon de Zamenhof“. Sekvas informoj pri Occidental kaj pri IALA, kiu tiam staris je la komenco de sia laboro.

Kiel konkludo el la du enkondukaj ĉapitroj prezentiĝas jenaj tezoj:

- 1) Konstruita helplingvo estas bezonata kaj daŭre aperas novaj proponoj
- 2) Tiaj lingvoj povas portempe funkcii, sed se ili plibonigeblas, oni faru tion
- 3) Konsiderindan uzon povas havi nur lingvosistemoj, kiuj uzeblas por diversaj celoj
- 4) Kritikataj estas tiuj proponoj, kiuj pli ol necese distanciĝas de naturaj internaciismoj, kaj kies gramatiko estas aŭ komplika, aŭ nekapabla sufiĉe nuanci: ju malpli arbitraj estas la formoj, despli ili stabiliĝas.
- 5) La plej novaj internacilingvaj proponoj estas tre parencaj kaj similaj, tial oni eble povas trovi ilian (mezuman) prototipon.

Ĝuste tiun ĉi prototipan sistemon Jespersen proponas sub la mallongigo *Novial* (= NOV International Auxiliari Lingue). Li substrekas, ke li havas konojn de pluraj naciaj kaj artefaritaj lingvoj, la elekton de unuopaj elementoj kaj decidojn en konstruo de sia propra propono li daŭre klarigas, klopodante labori “plej eble science, t. e. objekte”, kio tamen apenaŭ eblas sen personaj preferoj. Ĉiuj proponeroj de alfabeto, gramatiko kaj vortkreado tial estas larĝe enkondukataj kun komentoj pri multaj alilingvaj ekzemploj, por ke la legantoj komprenu kaj ĝeneralan situacion, kaj la kialojn de aŭtoraj decidoj. Tiu ĉi unua versio el la jaro 1928 ricevis poste nomon “Fonetik Novial”.

Vokaloj estas nur kvin bazaj *a, e, i, o, u* kun strikte fonetika prononco [a, e, i, o, u]⁴², regule estas prononcataj ankaŭ *konsonantaj* paroj *b-p, d-t, g-k, v-f* (voĉaj-malvoĉaj), senproblemaj estas nazaloj *m, n*, lateraloj *l, r* (“klare” prononcata, “rulata”), *h* (voĉhava), *s* (senvoĉa) *x* (aŭ [ks] aŭ [gz] laŭ la fonetika ĉirkaŭaĵo), *q* kombiniĝas mit *u*, do *qu* [kv]. Por *y* ne estas praktika bezono, ĝi povas funkcii kiel [j] en vortoj kiel *yacht, yerba, yak*, dum *j* povas esti ankaŭ prononcata [j/ĝ] en vortoj kiel *journal, imaje*. La originala alfabeto ne enhavas *c* kaj *z*, ĉar ilia prononco varias en eŭropaj lingvoj (*c* povas esti [c], [s], [k], [ĉ]; *z* povas esti [z], [dz], [s].) *C* kaj *z* do troviĝas nur en propraj nomoj kaj en kemia terminologio⁴³. Duobligo de konsonantoj ne eblas, ekzistas tamen kombinoj *ch* kaj *sh* [ŝ/ĉ]. Ankaŭ *w* aperas nur en malmultaj originalaj vortoj kiel *watt, whist, whisky*.

La akcento estas sur (radika) vokalo/diftongo antaŭ la lasta konsonanto, ne antaŭ aldonata finaĵo (ekz. *boni, bonum* – ne *bonum, haŭse, hauses* – ne *hauses*).

Artikolo: nedifina **un** por ĉiuj tri genroj en singularo, difina **li** por ĉiuj genroj kaj ambaŭ numeroj.

Substantivoj havas genron nedifinan, viran kaj inan⁴⁴: *artiste* = artisto sen distingo de sekso, *artista* = artisto, *artista* = artistino. Du aldonaj finaĵoj formas substantivojn el adjektivoj: ĝeneralaĵoj havas finaĵon **-u**: *li bonu* = bonaĵo, abstraktaj substantivoj finiĝas je **-um**: *li bonum* = la bono. Pluralo finiĝas je **-s**: *onkles, onklos, onklas*. Same kiel nedifina genro ekzistas nedifina numero, formiĝanta per forigo de finaĵo, ekz. *hom* = viro kaj virino, aŭ viroj kaj virinoj, aŭ viroj, aŭ virinoj. Ĉiuj kazoj estas prepoziciaj krom nominativo, genitivo (finaĵo **-n**, ekzemple *li mediken haŭse* = la domo de kuracisto = kuracista domo) kaj akuzativo, egala al nominativo kaj staranta ĉiam post la verbo. Alternativo permesanta stariĝi objekton antaŭ subjekton estas akuzativa finaĵo **-m**.

Adjektivoj estas neŝanĝeblaj kaj ilia pozicio estas libervola: *natural forme, forme natural*. Anafore staranta adjektivo (sen substantivo) havas finaĵon **-i** kaj formas pluralon je **-is**: *hir es du roses, li blanki es bel, vu prefera li blankis*.

Komparado: komparativo: *tam boni kam, plu boni kam, min boni kam*, superlativo: *li maxim (minim) boni inter...* Same adverboj.

Pronomoj personaj: *me, vu, le, lo, la, lu, nus, vus, les, los, las, lus, refleksivo se*

posedaj = *genitivo de personaj*: *men, vun, len, lon, lan, sen, nusen, vusen, lesen, losen, lasen*

⁴² Diftongoj (*auguste, feire, Europa, diable, duele, boikota, goute* ...) ne estas klarigataj.

⁴³ Grafemo **c** transskribiĝas kiel *s* aŭ *k*: *klasa, kronika, bank, koridor, fabrika, sivil, sigar, bisiklet, sentie*

⁴⁴ Tiun ĉi fenomenon transprenis Jespersen el Ido, onidire pro instigo de Japanoj

montraj: ti, disi, tali, tanti, sami, self

demandaj: qui, que, quand, quali, quanti, quantum

rilativo kel (gen. kelen), *adj.* keli

nedifinaj: nule, omne, irge, kelke, sertene, chake, altre

Numeraloj bazaj: uni, du, tri, quar, sink, six, sep, ok, nin, dek, sent, mil. La dekoj havas sufikson **-anti:** duanti, trianti, quaranti, sinkanti, sixanti, sepanti, okanti, ninanti. Ili estas substantivigeblaj helpe de finaĵo **-o:** duo, trio, quaro... Ordaj numeraloj havas sufikson **-esmi:** unesmi, sinkesmi..., dividaj **-opim:** triopim, quaropim. Frakcioj: duime, trime... sixtime...

Verboj: infinitivo ne havas fiksan finaĵon (ama, protekta, konstitu, es, mari), sed plej ofte finiĝas je vokalo. Antaŭiras ĝin partiklo **tu:** tu lekte es plu facil kam tu parla. La radiko estas samtempe prezenca formo, neŝanĝebla en persono kaj numero (me ama vu, lo protekte nos), sen pronomo ĝi servas kiel imperativo (veni!). Konjunktivo - hortativo havas partiklon **let:** let nus starta, let on pensa kom on voli. Optativo havas partiklon **mey:** mey lo viva longitem! Kondicionalo havas **vud:** si la vud veni, me vud rida, la finaĵo **-ud** aperas ankaŭ ĉe modalverboj: si me povud, me volud repeti, me devud ha dikte. Pasivo: helpverbo **bli** + infinitivo.

Imperfekto formiĝas helpe de finaĵo **-d:** me amad, vu esed, la marid, sed ankaŭ analize helpe de **did:** lo did nek ama ni estima la. Perfekto: ha + infinitivo (me ha ama) Pluskvamperfekto: had + infinitivo (me had ama).

Futuro: **sal** + infinitivo (me sal ama). Futuro perfekta: sal + ha + infinitivo (me sal ha ama). Futuro anteriora: saled+ infinitivo (me saled ama).

Tempa sistemo aktiva - pasiva: *prezenca:* me ama - me bli ama, *imperfekta:* me amad (me did ama) - me blid ama, *perfekta:* me ha ama - me ha bli ama, *pluskvamperfekta:* me had ama - me had bli ama, *futura:* me sal ama - me sal bli ama, *futura perfekta:* me sal ha ama - me sal ha bli ama, *kondicionala:* me vud ama - me vud bli ama, *kondicionala perfekta:* me vud ha ama - me vud ha bli ama.

Participo prezenca havas finaĵon **-nt:** amant, fluent. En kombino kun *es, sal* kaj *did* eblas konjugacio prezenca (me es amant), perfekta (me did es amant) kaj futura (me sal es amant). Participo perfekta pasiva finiĝas je **-t:** amat, marit. Ĉe ambaŭ participoj eblas substantivaj kaj adjektivaj finaĵoj **-i, -e, -a, -o:** men amata, amanti fema, amanto, marito k. a.

Adverboj, konjunkcioj, prepozicioj: internaciaj latindevenaj, parte el aliaj eŭropaj lingvoj: anke, ankore, preske, apene, erste, jus, sat, tro, quasi, tum, tamen...

Vortordo estas fiksa (subjekto - verbo - objekto), demanda frazo komenciĝas per "qui" aŭ ĝiaj formoj (que, quo, qua, quum, pro quum), aŭ per "ob" en la senco de "ĉu": Ob tum non fita belisim? Negacio estas **no**.

Vortprovizo plivastiĝas helpe de afiksoj, plej gravaj estas: **pre-:** prehistorio, previda, **anti-:** antimilitarisme, **non-:** nonreal, nonposibli, **dis-:** disdona, distrancha, **mal-:** malhumorosi, **ri-:** rielekte, riskripte. Substantivigaj: **-o:** komensao, odora, **-eso:** vereso, richeso, **-ione:** komunikatione, **-um:** fabrikatum, kopiatum, **-ilo:** ludilo, ornilo, **-iste:** dentiste, okuliste, Adjektivigaj: **-al:** universal, national, **-an:** urban, akademian, **-osi:** kurajosi, porosi, **-bli:** lektebli, audibli. Adverbaj: **-foj:** difoy, chakifoy, **-lok:** omnilok, nulilok, **-kas:** omnikas, irgikas, **-man:** omniman, altriman.

Kvankam Jespersen celis havi analizan gramatikon, li rifuzis apriorajn solvojn, ĉar, samkiel pluraj aliaj tiutempaj aŭtoroj, li akceptis nur "naturajn" elementojn, ekzistantajn en eŭropaj lingvoj. Li diras, ekzemple, ke la pronomoj kaj granda parto de verboj en etnolingvoj estas malregulaj, sed ili reguliĝas dum historia evoluo. Tio veras nur parte, male la tipe neregula verbo "esti" restas malregula ĝuste pro tio, ke ĝi uzatas ege ofte. Pri verboj Jespersen evidente havis la saman opinion kiel Schleyer kaj pluraj aliaj aŭtoroj (eĉ Zamenhof en sia versio de Praesperanto), nome ke la verba sistemo devas enhavi maksimume nuancigan komplekson de formoj, precipe plurajn pasintajn kaj futurajn. Analizan konjugacion li opinias logika, sed tie, kie por Zamenhof sufiĉis la ununura helpverbo "esti", Jespersen intence

alproksimiĝas al etnolingvoj, ĉefe al la Angla. Tial li helpoprenas anglecajn formojn **sal**⁴⁵, **vud**, **let**, kaj en la pasivo aperas danecaj (skandinavaj) formoj kun **bli** (= resti).

La vortprovizo montras konon de Esperanto, el kiu estas transprenataj kelkaj afiksoj, kaj strebon pri internacieco. En kelkaj kazoj uzas Jespersen nelatinidajn radikojn tie, kie Esperanto, Occidental kaj Ido havas ilin (ekz. klema, darfe, even, erste). Li atentigas al du ebloj interpreti iujn vortojn, aspektantajn ŝajne kiel kunmetaĵoj (probabli = probabla, ne "pruvebla", seriosi = serioza, ne "seriaro", posibli = ebla, ne "metebla", parfuma = parfumo, ne "trafumi"). La kono de originalaj anglaj, francaj, eventuale latinaj esprimoj ĉe la uzantoj estas silente antaŭvidata – ĉiukaze ĝi enorme helpas la komprenon. (Cetere, la saman principon uzas Interlingua, kiu tamen tiajn konojn supozas malsilente, konstatante, ke milionoj da parolantoj de Romanaj lingvoj komprenas Interlingua-n sen lerni ĝin).

Je la fino de la libro troviĝas 11 paĝoj da tekst-specimenoj, inter ili unu pri Zamenhof: “*Segun chekoslovakian esperanto-revue un letre fro Dr. Zamenhof, datat 1889, kontena konfesion kel jeta non-expektat lume sur li historie de lon lingue. Li autore dar dikte ke lo ha krea li lingue unesmim e prinsipalisim por sen nonfelisi popule, li judes, diviset inter multi landes e lingues – un popule kel pove bli riunifika per li lingue. Ti popule pove deveni apostole del internationali lingue pro sen kosmopoliti role e pro sen historial traditiones. Kun li lingue vud veni li nov religione “Homaranismo” kel finalim sal deveni li religione del toti monde. Dunke li amo a sen popule, li nationalisme, ha es li unesmi motive por Zamenhof, kel adi in li sam letre: si me non vud fermim kreda ke li nov religione sal triumfa, me nulitem vud ha publikisa li lingue, kel es solim moyene, non eme.*” Traduko: “Laŭ ĉeĥoslovaka Esperanto-revuo, letero de D-ro Zamenhof, datita 1889, enhavas konfeson, kiu ĵetas neatenditan lumon sur la historion de lia lingvo. La aŭtoro tie diras, ke li estas kreinta la lingvon ununure kaj ĉefe por sia malfeliĉa popolo, la judoj, dividitaj inter multaj landoj kaj lingvoj – popolo, kiu povas esti reunuigita per la lingvo. Tiu popolo povas iĝi apostolo de la internacia lingvo pro sia kosmopolita rolo kaj pro siaj historiaj tradicioj. Kun la lingvo venos la nova religio “Homaranismo”, kiu fine iĝos religio de la tuta mondo. Do, la amo al lia popolo, la naciismo, estis la unua motivo por Zamenhof, kiu aldonas en la sama letero: se mi ne firme kredus, ke la nova religio triumfos, mi neniel estus publikiginta la lingvon, kiu estas nur rimedo, ne celo.”

En 1930 Jespersen eldonis kvarlingvan vortaron (Novial - anglan - francan - germanan), en kies antaŭparolo li atentigis pri la malfacielco krei optimuman sistemon kaj faris kelkajn ŝanĝojn, precipe en la vortprovizo: anstataŭ *vorte, sep, ok, monate* li preferas *vorde, set, ot, mensu*, en kelkaj kazoj estas akceptataj sinonimoj kiel *sal/ve, moneye/pekunie, guere/milite, vapornave/stimshipe*. Ĉe la sufiksoj li elektas inter *-ntia* (konvalescentia, inteligentia, presentia) kaj *-itate* (felisitate, sinsertate), ĉe adverboj aperas formoj sen la finaĵo *-im* (tot nudi, tal-nomat, extrem fasil, bon konstruktet). Ĉe unuopaj literoj staras klarigo pri prononco kompare al naciaj lingvoj, ekz. *a* kiel en la franca kaj angla “card”, “calm”, *ch* kiel franca *ch/tch*, angla *ch/sh*, germana *tsh/sch*.

En 1934 transiris la Ido-revuo *Mondo* al Novial kaj renomiĝis *Novialiste*, kun subtitolo “revuo por li kosmopoliti standard-lingue” sub la redakto de Per Ahlberg, kiu en la unua numero klarigis la ŝanĝon en la artikolo “Nus e li altres”. Li diras tie, ke la helpligvaj proponoj ankoraŭ antaŭ dudeko da jaroj estis tre diversaj, sed nuntempe (do 1934) ili ege similas, kiel atestas Latino sine flexione, Esperanto-Ido kaj Occidental-Novial. Kial do la kosmopolita lingvo ne progresas? Ĉar la reprezentantoj de unuopaj projektoj ne kunlaboras. Tamen, Esperanto pruvis, ke artefarita lingvo povas funkcii, Ido enkondukis logikon en la aferon, Latino sine flexione montriĝis vivkapabla, Occidental estas eminenta ekzemplo de naturalismo kaj Novial baziĝas sur scienca kritiko de la antaŭaj. Tiel ĉiu el la menciitaj lingvoj pozitive kontribuis al progreso de fiksigo de kosmopolita lingvo. Espereble, Novial estas la lasta ĉenero.

⁴⁵ ankaŭ nederlanda „zal“, skandinava „skal“

En la sama kajero publikigis Jespersen siajn unuajn “plibonigojn” (Plubonizat Novial). Temis pri naturalismaj ortografiaj ŝanĝoj (“Orthographic Novial”), kiu alproksimigis ĝin al Occidental, ankaŭ rimarkoj de diversaj kritikantoj estis prikonsiderataj. Jespersen mem opiniis, ke la taŭgeco de la jena aŭ alia formo pruviĝos dum lingvouzo, kiel ja normalas en lingvopraktiko. Li diras, ke la fonetika principo “unu sono, unu litero” estus ideala, ĝi tamen en la praktiko maloftas. Normala lingvouzo ĉe denaskuloj iras de sono al signo, ĉe lernado de fremda lingvo estas la procedo mala, oni do devas lerni ĝuste prononci la skribitajn vortojn. Konklude, se la sinsekvo de literoj en certa vorto estas ĉiam same prononcata, ĝi estu akceptebla. En la ortografion tial eniras la longe kritikataj **c** kaj **z**. Antaŭ *a*, *o*, *u* do eblas skribi **k** aŭ **c** (kosmopoliti - cosmopoliti, akusative - acusative), **z** aperas ekz. en “zone”, kaj la francecaj vortoj “façade”, “nuanĉosi”, “prinça” enhavas eĉ **ç** kun diakritikaĵo. Krome estas permesata ankaŭ *y* por [i] en tipaj vortoj kiel “symptome”. La fonetika principo evidente leziĝas jam ĉe la vorto “orthographic” (kontraŭ la antaŭa “fonetik”), kie krom la fina *-c* staras digrafoj *th* por [t] kaj *ph* por [f].

En “Plubonizat Novial” aperas apud la verboformo **sal** ankaŭ **ve**⁴⁶ (tu ve visita les), en imperfekto **ved** (lo dikted ke lo ved veni), antaŭ la sufikso **-iv-** estas uzata **-t-**, samkiel antaŭ la sufikso **-ion-e**, se la baza vorto finiĝas je *-a*, *-i*, *-o* (afirmativ, demonstrativ, signifativ). Apud la sufikso **-er-e** uzatas **-tor-e** (dikatore, kolaboratore, elevatore, transformatore) kaj la Esperanta sufikso **-il-** malaperas.

Novial havas plurajn elementojn komunajn kun *Ido*. La distingo de genroj helpe de finaĵoj *-e*, *-o*, *-a* donas grandajn eblojn al la rekta derivado kaj orientigas la sistemon al aprioraj principoj. Aliflanke, certa libereco en vortfarado kaj multeco da afiksoj kun simila signifo (*-ere*, *-iste*, *-tore*) ebligas kreadon de sinonimoj, kio estas direktiĝo al la naturalismo, same kiel pluralo je *-s* kaj uzado de helpverboj. Jen komparo de tekstoj en la du lingvoj far James Chandler (<http://interlanguages.net/comp2.html>):

Ido

Tre poka vorti es bezonata por explikar pro quo London, cent yari de nun, esos tre simila a quale ol es nun, o prefere, nam me mustas glitar aden profetala pasinto, pro quo London, kande mea naraco komencas, esis tre simila a quale ol esis dum ta enviidiinda dii kande me ankore vivis. La kauzo povas asertesar per un frazo. La homi absolute perdis fido pri revolucioni. Omna revolucioni esas doktrinala - quala la franca, o ta qua introduktis kristanismo. Nam sequas de komuna raciono ke on ne povas renversar omna existanta kozi, kustumi, e kompromisi, ecepte se on kredas ulo exter li, ulo pozitiva e deala. Or, Anglia, dum ica yarcento, perdis omna kredo pri ico. Ol kredis kozo nomizita Evoluciono. Ed ol dicis, "Omna teoriala chanji finis per sango ed enoyo. Se ni chanjus ni mustus chanjar lente e sekure, quale l'animali. La revolucioni di naturo es le sola sucesoza." (De "La Napoleon di Notting Hill" da G. K. Chesterton.)

Novial

Tre poki vordes es besonat por tu explika pro quum London, sent yares fro nun, ve es tre simil a kalim lu es nun, o preferim, den me mus glida en profetal pasatum, pro quum London, kand men naratione komensa, esed tre simil a kalim lu esed durant ti enviindi dies kand me ankore vivad. Li kause pove bli aserte per un satse. Li homes absolutim perdad fido pri revolutiones. Omni revolutiones es doktrinal - kom li fransi, o ti kel introdukted kristanisme. Den seku fro komun ratione ke on non pove renversa omni existanti koses, kustomes, e kompromises, ecept si on kreda kelkum exter lus, kelkum positiv e deal. Or, Anglia, durant disi sekle, perdad omni kredo pri disum. Lu kredad kose nomat Evolutione. E lu dikted "Omni teorial chanjos ha fina per sange e enoyo. Si nus vud chanja nus vud mus chanja lentim e sekurim, kom li animales. Li revolutiones de nature es li sol suksesosis.." (Fro "Li Napoleon de Notting Hill" da G. K. Chesterton.)

Traduko: ”Tre malmultaj vortoj estas bezonataj por klarigi, kial Londono, post cent jaroj, estos tre simila al tia, kia ĝi estas nun, aŭ, prefere, mi devas gliti en profetan pasintecon, ĉar Londono, kiam komen-

⁴⁶ proponita de B. Jönsson

ciĝas mia rakonto, estis tre simila al tiu, kia ĝi estis dum tiuj enviindaj tagoj kiam mi ankoraŭ vivis. La kaŭzo povas esti asertita per unu frazo. La homoj absolute perdis fidon en revoluciojn. Ĉiuj revolucioj estas doktrinecaj – kiel la franca, aŭ tiu, kiu enkondukis kristanisman. Ĉar sekvas el ĝenerala racio, ke oni ne povas renversi ĉiujn ekzistantajn aĵojn, kutimojn kaj kompromisojn, escepte se oni kredas al io ekster ili, io pozitiva kaj dia. Nun, Anglio dum ĉi jarcento perdis ĉiun kredon pri tio. Ĝi kredis al aĵo nomata Evoluo. Kaj ĝi diris: Ĉiuj teoriaj ŝanĝoj finiĝis per sango kaj enuo. Se ni ŝanĝus, ni devus ŝanĝi malrapide kaj sekure, kiel animaloj. La revolucioj de naturo estas la solaj sukcesaj.”

La revuo *Novialiste* en junia numero el la jaro 1935 alportis modelan diskuton inter Jespersen, defendanta Novial, kaj Edgar De Wahl, reprezentanta Occidental. La teksto estas parte skribita paralele en ambaŭ planlingvoj, sed dum la dialogo ili uzis ĉiu sian propran, komprenante sin reciproke:

O. J. Me joya multum tu vida vu hir, e me danku vu cordialim pro ke vu ha fat li longi vojaje fro Tallinn a Helsingør tu parla cun me pri li cause kel interesa nus ambi. Me espera ke nusen conversationes ve contribu a clarifica kelkis ek li tre multi problemes conectet cun li questione pri li maxim bon lingue por international uso.

E. W. It es yo, quel deve mersiar Vos pro Vor generosi invitation, quel da me ne solmen li occasion visitar Vor bellissim land, ma va certmen ducer a un fructosi collaboration inter ti adherentes del solution del problema de un lingue auxiliari, queles postula modern naturalità e factic comun internationalità.

Traduko: O. J. : “Mi tre ĝojas vidi vin ĉi tie, kaj mi dankas vin elkore pro tio, ke vi faris longan vojaĝon el Tallinn al Helsingør por paroli kun mi pri la afero kiu interesas nin ambaŭ. Mi esperas, ke niaj konversacioj kontribuos al klarigo de kelkaj el la tre multaj problemoj konektitaj kun la demando pri la maksimume bona lingvo por internacia uzo.”

E.W. “Tio estas mi, kiu devas danki vin pro via grandanima invito, kiu donas al mi ne nur okazon viziti vian belegan landon, sed certe kondukos al fruktodona kunlaboro inter tiuj adeptoj de la solvo de la problemo de helpa lingvo, kiuj postulas modernan naturalecon kaj faktan komunan internaciecon.”

Novial

Ante ke nus comensa discusione pri li punctus kel separa nus, nus voli emfasa ke nus concordada pri tre multum malgre li diferos inter nusen lingues. Nus ambi apartena li naturalisti scole de interlinguistike: Dunke et Occidental e Novial es polari contrastes de purim apriori lingues com exemplim Ro; Volapük esed kelkigrad basat sur existanti lingues, ma chanjad natural vordes ye verim perversi manere, e li toti systeme de flectiones esed tam complicat e non-natural ke lum nun excita nur rido. Esperanto esed tre grandi progreso, e nus mus admira multum in dis lingue - ma com totum Esperanto es absolutim non-acceptabli, pro ke li lingue contena tre multi elementes kel es trovat in nul national lingue. Let nus mentiona nur kelkis ek dis non-natural tretres: li systeme de pronominal vordes: ĉiuj tiuj kiuj (omni tes kel), tiam (tand), neniel (nuliman) e multi similis. Anke extre li pronominal vordes on trova fantasti vordes com edzo (marito), edzino (marita). Un

Occidental

Ante comensar li discussion pri li punctus quel separa nos, noi vole emfasar que noi concordada pri tre mult cosas malgre li differenties inter nor lingues. Noi ambi apartene al naturalistic scole de interlinguistica: do ambi, Occidental e Novial es polari contrastes de purmen aprioric lingues quam por exemple Ro; Volapük in cert gradu basat sur existent lingues, ma mutat natural paroles ye vermen pervers maniere, e li tot systema de flexiones esset tam complicat e innatural que it hodi excita (evoca) solmen ride. Esperanto esset un tre grand progress, e noi deve admirar multcos in ti lingue, - ma quam totalité Esperanto es absolutmen inacceptabil, pro que li lingue contene mult elementes, quel ne es trovat in null lingue. Lass nos mentionar solmen quelc de ti innatural trates: Li systema de pronominal paroles: ĉiuj tiuj kiuj (omnes tis quel), tiam (tande), neniel (nullmen) e mult simil. Anc extra li pronominal paroles on trova fantastic paroles quam edzo (marito), edzino (marita). Un tre mal quali-

tre mal qualitate del lingue es li systeme de finales: omni substantives fina per -o, omni adjectives per -a, adverbs per -e; in li verbes nus trova -as, -is, -os com signes del tri primi tempuses, -i com infinitive. Nus es contre omni tal artificial coses.

tà del lingue es li systema de finales: omni substantives fini per -o, omni adjectives per -a, adverbies per -e; in li verbes noi trova -as, -is, -os quam signes del tri primari témpores, -i quam infinitive. Noi es contra tal artificial coses.

Traduko: “Antaŭ ol ni komencos la diskuton pri la punktoj, kiuj nin dividas, ni volas emfazi, ke ni kongruas pri tre multo malgraŭ la diferencoj inter niaj lingvoj. Ni ambaŭ apartenas al naturalisma skolo de interlingvistiko: do kaj Occidental kaj Novial estas polusaj kontrastoj de pure aprioraj lingvoj, kiel ekzemple Ro⁴⁷; Volapük estis certgrade bazita sur ekzistantaj lingvoj, sed ŝanĝis naturajn vortojn je vere perversa maniero, kaj la tuta sistemo de fleksioj estis tiom komplika kaj nenatura, ke ĝi hodiaŭ elvokas nur ridon. Esperanto estis tre granda progreso, kaj ni devas multe admiri tiun lingvon – sed kiel tuto Esperanto estas absolute neakceptebla, ĉar la lingvo enhavas tre multajn elementojn, kiuj troviĝas en neniua nacia lingvo. Ni menciuj nur kelkajn el tiuj nenaturaj trajtoj: la sistemo de pronomoj: ĉiuj tiuj kiuj, tiam, neniel, kaj multaj similaj. Ankaŭ ekster la pronomaj vortoj oni trovas fantaziajn vortojn kiel edzo, edzino. Tre malbona eco de la lingvo estas la sistemo de finaĵoj: ĉiuj substantivoj finiĝas per -o, ĉiuj ajektivoj per -a, adverboj per -e; en la verboj ni trovas -as, -is, -os kiel signojn de la tri unuaj tempoj⁴⁸, -i kiel infinitivon. Ni estas kontraŭ ĉiuj tiuj artefaritaj aĵoj.”

Jam la fakto, ke eĉ parolante ĉiu sian lingvon, la du interlingvistoj senprobleme komprenis sin, pruvas veron de la aserto, ke la naturalismaj planligvoj baziĝas sur la samaj principoj kaj similas kiel dialektoj de ununura (prototipa) lingvo. Esperanton vidas ambaŭ aŭtoroj tre pozitive, sed ili riproĉas al ĝi la ĉeeston de artefaritaj elementoj kaj en gramatiko, kaj en ortografio. Plaĉas al ili zamenhofa universala prepozicio *je*, kiun ili ambaŭ transprenis en siajn sistemojn. Plue ili pripensis ĝeneralajn postulojn pri internacia lingvo, kiu estu komprenebla al ĉiuj Eŭropanoj sen granda antaŭpreparo kaj ne "fortimigu uzantojn per nekutimaj formoj", do havu naturan aspekton.

Jespersen denove reliefigis la simplecon de la helplingvo kaj defendis la grafemon *c*. Novialistoj skribis al li, ke la vortspecoj ja povus havi fiksan finaĵon, sed tion opinias ambaŭ interlingvistoj neakceptebla kaj malkongrua kun la natura ĥaraktero de la lingvo. Itale kaj hispane aspektantan finaĵon -o ili tamen akceptas, precipe kiel substantivigilon de infinitivoj: canta - canto, salta - salto, dona - dono. (Cetere, kiel finaĵon de neŭtra ablativo uzis ĝin jam Peano en Latino sine flexione). De Wahl konfirmas la naturrecon de Occidental pere de afiksa riĉeco, kiu igas la lingvon "elasta", li atentigas pri neceso de vorta derivado kaj uzo de latinidaj sufiksoj kiel -ion, -iv, -ura, -or, -ntie, -ment, -ar, -al, -ic, -ita, kiujn ignoras ekz. Esperanto. Ne plaĉas al li jespersena formo *eso* (= ekzisto, substantivita **es**), ĉar en Romanaj lingvoj ne sekvas -o post sufiksoj -iss, -ez.

En fleksio havas ambaŭ sistemoj multajn komunajn elementojn, ekz. uzadon de la helpverbo **ha**. Jespersen lasis sin konvinki, ke la kombino de **ha** kun infinitivo por formi la pasintajn tempojn, kiu devis diferencigi aktivon desde pasivo (tie li uzis particon), ne aspektas nature, kaj li akceptis formojn de perfekto **ha amat**, same kiel en Occidental. Krome li pripensis enkondukon de infinitiva finaĵo **-r**.

Plue oni diskutis pri tio, ĉu necesas la akuzativo, ekz. ĉe pronomoj. Jespersen proponis uzi la akuzativan finaĵon **-m** nur tie, kie povus ekesti miskompreno, en aliaj kazoj sufiĉas la fiksa vortordo. En plua diskuto temis pri posedaj pronomoj, negacio (**ne** aŭ **non**, privativa afikso **in-**) kaj pri sintakso.

⁴⁷ Projekto el 1906-1908 de Usonano Edward Powell Foster, membro de Academia pro Interlingua

⁴⁸ En 1909 Jespersen ankoraŭ aprobis -as, -is, -os, kiuj ekzistas ankaŭ en Ido

Estas interese sekvi opiniojn kaj argumentojn de ambaŭ aŭtoroj, kies celo samas. Ili kredis, ke la praktika uzo de ambaŭ sistemoj en internacia komunikado povus iompostiome gvidi al ilia alproksimiĝo kaj modifo tiel, ke rezulte eblus natura sintezo de ambaŭ lingvoj. La fina solvo, kiel ili skribis, devas kuŝi ie en la mezo inter la du sistemoj, de kiuj la unua preferas regulecon kaj la dua volas lasi al la uzanto pli grandan realigeblon. Ideo pri sintezo de du aŭ pluraj interlingvoj plene korespondis al siatem-paj streboj de IALA.

Al la “malnovaj” novialistoj apartenis i.a. John Thomas Algeo, John Almquist, Siegfried Auerbach, Andrea Baietti, Harald Bohr, Hellmut Dibelius, Meredith Knox Gardner, Niels Haislund, C. B. Hoi-tingh, John Lansbury, Campos Lima, Henry Littlewood, Jaroslav Podobský kaj Reinhold Zeidler, sur Novial-Lexike krome kunlaboris H. D. Akerman kaj Jean Barral. La lasta pioniro de Novial estis Valter Ahlstedt, kiu mortis en 2005. Li estis kunredaktoro de “Novialiste” kaj sekretario de *Lingual Jurie del Novialistes*⁴⁹, grupo fondita en 1937 por okupiĝi pri diversaj plibonigaj kaj reformaj proponoj de Novial kaj “meti ordon en la kaoson”, ĉar en Novialiste estis publikigataj kaj pridiskutataj diversaj, eĉ radikalaj kaj kontraŭdiraj proponoj (vidu la artikolon de Jespersen “Pri reformes in novial” en Novialiste 18/1937). La ĵurio estis konsila kaj rekomenda organo, ne decida. Se ĝi aprobis aŭ malaprobis iun proponon, tio signifis nur rekomendon kaj malrekomendon, do la malaprobata formo povis esti prezentita al rediskuto. La proponojn rajtis fari ajna interlingvisto, ĉu novialisto aŭ ne. Unuavice oni volis okupiĝi pri gramatiko, en la vicordo de alvenintaj proponoj, sed sisteme, do grupe pri ponomoj, pri verboj ktp. Nur postkiam la gramatikaĵoj estus sufiĉe klaraj, oni volis pritrakti ankaŭ leksikaĵojn, ĉar tie la laboro estus pli granda, ekzemple unu krom- aŭ malelektita afikso havus konsekvencojn en ŝanĝo de centoj da vortoj. La lingvaj diskutoj kaj komparoj de Novial kun aliaj planlingvoj kaj kun la Angla fakte plenigis la plej multajn paĝojn de Novialiste.

Krome tie aperadis artikoloj pri interlingvistika problemaro ĝenerale, pri la bezono de internacia lingvo en sciencoj, pri la terminologiaj proponoj de Eugen Wüster (Novialiste 2/1934 – laŭ la opinio de Reinhold Zeidler, ne nur Esperanto, sed ankaŭ Novial povas kontribui al starigo de unueca internacia terminologio), pri laboro de IALA, pri renovigo de la turka lingvo far Kemal Atatürk, pri Basic English, pri hindeŭropa pralingvo, pri lingvopolitiko en Australio k.s. “Novialiste” estis menciata en aliaj samtipaj revuoj kiel “Schola et Vita” kaj “Interlanguages”, novialistoj krome sukcesis publikigi informojn en nacilingvaj ĵurnaloj kiel “Nieuwe Europa”, “Folkskollärarnas Tidning” kaj “Národní osvobození”. Ne mankis kontaktoj al Esperanto-movado, oni do povis legi pri UEA kaj pri Naciaj Societoj, kaj kun timo oni sekvis la malpermeson de Esperanto kaj Ido en Germanio en la jaro 1936. Novialiste mem pereis en la sama jaro kiel Schola et Vita, 1939. Post la dua mondmilito, kelkaj novialistoj transiris al Interlingua de IALA, Ahlstedt apartenis ĝis sia morto al “Societate Svedese pro Interlingua”.

Heinz (alias Henry) Jacob⁵⁰ alportis detalajn informojn pri Novial en sia libro „A Planned Auxiliary Language“ (1947). La antaŭparolon verkis lingvisto Harold E. Palmer, kiu unue defendis la artefaritecon de internacia lingvo, i. a. el vidpunktoj de lernanto, instruisto, sciencisto, etimologo, leksikografo kaj filozofo, menciante ankaŭ la laboron de Jespersen. Post la enkonduko pri funkcio de planlingvoj estas prezentataj Esperanto, Ido, Occidental, Novial kaj Latino sine flexione, la dua parto de la libro okupiĝas pri strukturaj problemoj de planlingvoj kaj la tria pri planlingvaj movadoj kaj organizaĵoj inkluzive de IALA. Novial estas prezentata kiel produkto de naturalisma skolo, kiu tamen ne povis eviti kelkajn apriorajn principojn, do ĝi staras meze inter ekstrema naturalismo kaj aŭtonomio.

En la naŭdekaj jaroj aperis nova generacio de Novialistoj, nome usonaj studentoj kaj lingvistoj, kiuj unue publikigis revizio-projekton “Novial98” (Novi International Auxiliari Linguum) en interreto. Startis ĝin Don Blaheta el Brown University en Providence (<http://www.blahedo.org/novial/novial98.html>),

⁴⁹ laŭ Novialiste 16, 17, 18 /1938 ankaŭ „Lingue-Jurie del Novialistes“

⁵⁰ en 1943 aperis lia verko „Otto Jespersen, his work for an International Auxiliary Language“

al aktivuloj apartenas Bruce R. Gilson, Ken Caviness, Mark Vines, Thomas Leigh, David Harris kaj Jay Bowks. Brito James Chandler (matematikisto, Exeter University) tiam klarigis en sia reta paĝo sub <http://www.geocities.com/Athens/Forum/5037/project.html>, ke Novial estas la plej bona fundamento por la ebla definitiva formo de internacia lingvo. Ĝi ne plu estis uzata post la jaro 1939, tial la plej bona bazo por ties revivigo estas kritika prijuĝo de la malnova formo (1928, 1930, 1934). Chandler ankaŭ enretigis multajn originalajn dokumentojn sub <http://interlanguages.net/>, kelkajn kun angla traduko. La intereso de anglofonoj speciale pri Novial estas facile klarigebla, ĉar la ĉefan libron pri ĝi originale verkis en la angla lingvo sciencisto fama pro mondscale uzataj verkoj pri la angla lingvo.

Novial98 enhavas dudekon da ŝanĝoj, kiuj estis antaŭe diskutataj en interreta forumo. Por la prononco validas, ke ĉiu litero aŭ digrafo havas unu aŭ plurajn ideala(j)n prononco(j)n, sed krome eventuale alternativa(j)n prononco(j)n kaj poziciajn variantojn. En la alfabeton eniras *w* kaj *z*. Al grandaj ŝanĝoj apartenas ekzemple enkonduko de verba finaĵo *-r*, verboj do finiĝas kaj en infinitivo, kaj en prezenco je *-ar*, *-er*, *-ir* aŭ *-ur*. La infinitiva partiklo *tu* estis ŝanĝita en *at*. La originalaj helpverboj „did“, „sal“ kaj „vud“ povas esti uzataj ankaŭ kiel plenverboj, „ve“ ŝanĝiĝas en *va* kaj krome aldoniĝas nova helpverbo *sta* por kontinua tempo: *me sta lekter* = mi estas leganta. Pluraj ŝanĝoj koncernas vortderivadon, interalie estis elpelitaj Esperanto-devenaj afiksoj *-aro*, *-end/-ind* kaj *bo-* kaj anstataŭitaj per *-ie*, *--ndi* kaj *mari-*, plue aperas *-nse*, *-oid* kaj *-im* anstataŭ *-eso*, *-atr* kaj *-u*. La nomoj de lingvoj ne plu finiĝas je *-um*, sed je *-ese*. La numeralo “kvin” nomiĝas *pent* anstataŭ “sink”, ŝanĝoj estas ankaŭ en la skribmaniero de grandaj nombroj. En la vortaro estas cento da ŝanĝitaj vortoj, ekzemple *sune* > *sole*, *bivake* > *bivuake*, *genu* > *genua*, pri kelkdeko da « dubindaj » vortoj estis enkondukita diskuto kaj inter neologismoj aperas ekzemple *webe* (komputila reto), *zipar* (zipi) kaj *enzime*. Jen specimeno de Novial98:

Nusen forume es posteliste nomati NOVIAL-REV. Irge kel vud volir junkter kun nus por laborar es bonvenuti. Li lingues usati che li liste es Anglese e Novial, ma nus spesialim vud volir kontributiones da homes kelen naskivi lingue es altre kam Anglese. Tes kel volir argumentar pri li meritationes de altri IAL ulter Novial non es invitati, tamen, pro ke es altri forumes por tal debatationes; li liste es por labores nur pri Novial (e parlacione noviali). Bonvolir notar ke li desisiones ja fat es konsiderati kom finali e va bli riviser nur si majoritate de li grupanes votar far talim. Anke irge kel vud volir junkter dever unesmim devenir tam komprendanti kam posibli ye Jespersenen lingue.

Laŭvorta traduko: Nia forumo estas poŝtlisto nomata NOVIAL-REV. Ĉiu, kiu volus aliĝi al ni por kunlabori, estas bonvena. La lingvoj uzataj en la listo estas la Angla kaj Novial, sed ni speciale volus kontribuaĵojn de homoj, kies denaska lingvo estas alia ol la Angla. Tiu, kiu volas argumenti pri meritoj de aliaj interlingvoj krom Novial, ne estas invitataj, tamen, ĉar estas aliaj forumoj por tiaj diskutoj; la listo estas por laboroj nur pri Novial (kaj noviala parolado). Bonvolu noti, ke la decidoj jam faritaj estas konsiderataj kiel finaj kaj estos reviziataj nur, se plejmulto de la grupanoj votas [por] fari tiel. Ankaŭ ĉiu, kiu volus aliĝi, devas unue iĝi tiom komprenanta kiom eble la Jespersen-lingvon.

Tiu ĉi renesanco de Novial alportis, krom retaj diskutoj, ankaŭ ekeston de novaj novialidoj, ekzemple “Novial Pro” de Marcos Franco, “Eurial” de B. Phillip Jonsson kaj aliajn variantojn. En la reto troviĝas kompara teksto en kelkaj el ili (<http://www.blahedo.org/novial/nordvent.html>):

Li Nordi Vente e li Sune

Novial de Jespersen de 1930: *Li Nordi Vente e li Sune disputad pri qui esed li maxim potenti, e konkordad ke ti deve bli deklara li venkere, kel pove unesmim desvesta voyajere. Li Nordi Vente probad sen povo unesmim e suflad per tot sen povo, ma kam plu potenti sen suflonos, tam plu proximu li Voyajere envelopad se per sen mantele, til finalim, resignant irgi espero pri venko, li Vente vokad li Sune tu proba sen povo. Li Sune subitum lumad per tot sen varmeso. Tam bald kam li Voyajere sentid len agreabli*

radies, le ekartad veste after veste, e finalim, venkat da varmisitate, se nudisad e banisad in rivere kel liad in len vie.

Novial98: *Li Nordi Vente e li Sole disputad pri qui esed li max potenti, e konkordad ke ti dever bli deklarat li venkere, kel pover unesmim desvestar voyajere. Li Nordi Vente unesmim probad sen povense e suflad per tot sen povense, ma kam max potenti sen suflonanses, tam max proximim li Voyajere envelopad se per sen mantele, til finalim, resignant irgi esperanse pri venkanse, li Vente vokad li Sole at probar sen povense. Li Sole subitum lumad per tot sen varmitate. Tam bald kam li Voyajere sentid len agreabli radies, le ekartad veste after veste, e finalim, venkat da varmisitate, se nudizad e banisad in rivere kel liad in len vie.*

Novial Pro: *Li Nordi Vente e li Sune disputed pri quale esed li maxim povosi, e konkordad ke il qui pova unesmim nudizar voyajere deva esar deklarati li venkere. Li Nordi Vente probad unesmim e suflad per toti sei povo, ma segun plu povosi sei suflo, plu proximi li voyajere tened sei manto a se, til finalim, renuntiantirgi espero de venko, li Vente vokad li Sune por visar quo ile poved far. Li Sune subitum lumad per toti sei varmo. Tam bald kam li voyajere sented lei komfortizanti radios, se ekartad un vesto, et otro, et otro, e finalim, venkati da varmo, se nudized e banisad en rivero qui esed en sei vio.*

Li Novialide de James Chandler: *Li Nordal Vente e li Sune disputad pri qui esed li plu povosi, e konkordad ke ti deve bli deklarati li venkante, kel pove unesmim desvestiza totim un voyajere. Li Nordal Vente probad sen povo unesmim, e suflad per sen toti povo, ma kam plu povosi len suflonos, tam plu proximim li Voyajere envelopad se per sen mantele, til finalim, resignant omni espero pri venko, li Vente demandad li Sune tu proba sen povo. Li Sune subitum lumad per omni sen varmitate. Tam tost kam li Voyajere sentid len agreabli radies, le ekartad fro se veste pos veste, e finalim, totim venkati da varmisitate, desvestizad se e banisad in un rivere kel liad in len vie.*

Li Novialide de Jay Bowks: *Li Nordic Vente e li Sole disputat pri qui esed li plu potenti, e concordat ke lo debe eser declarat li victore, li ke pote primi desvesti ad un viajere de toti sui vestimentes. Primvez li Nordic Vente probat sui fortie, e suflat kun toti sui potentie, ma kam plu potenti sui suflates, tam plu fortim li Viajere se envelopat kun sui mante, uski per fine, resignanti omni esperantie pro victorie, li Vente demandat ad li Sole pro ke lo proba sui fortie. Li Sole subitum luminat kun toti sui calorositate. Tam tosti kam li Viajere sentit sui geniali radies, lo desvesti se de un vestimente posti altri, e per fine, totalim vinciti per li calorositate, desvestit se completim e banisad se in un parvi rivere ke traversat sui vie.*

Traduko: La norda vento kaj la suno disputis pri tio, kiu estas la plej pova, kaj interkonsentis, ke tiu devas esti deklarita venkinto, kiu povos unue senvestigi vojaĝanton. La norda vento provis sian povon unue kaj blovis kun ĉiu sia povo, sed ju pli fortaj [estis] ĝiaj blovoj, tiom pli strikte la vojaĝanto envolviĝis en sian mantelon, ĝis finfine, rezignante pri ĉiu espero pri venko, la vento petis la sunon provi sian povon. La suno subite lumis kun ĉiu sia varmeco. Tuj (= tiom frue) kiam la vojaĝanto sentis ĝiajn agrablajn radiojn, li formetis unu vestaĵon post la alia, kaj je la fino, tute venkita per varmeco, nudiĝis kaj baniĝis en malgranda rivero, kiu estis ĉe lia vojo.

Sub <http://www.reocities.com/ResearchTriangle/8420/intro.html> troviĝas retpaĝo de la projekto NovIALA kun jena informo: *Bonvenit al Pagine del TTT pri li projecte NovIALA. Ti fundacione ha le missione de producter materiales pro educatione e informatione pri li lingue Novial Modernizat. Li NovIALA es presentim involvet in li procese de ader pagines de informatione pri li Gramatice de Novial da Valter Ahlstedt. Ti Gramatice es un del varietates moderni del lingue Cosmopoliti del linguiste famosi Otto Jespersen secun li recensione de Valter Ahlstedt.* Traduko: Bonvenon al la retpaĝo pri la projekto NovIALA. Tiu fondaĵo havas mision produkti materialojn por edukado kaj informado pri la lingvo Novial Modernizat. La NovIALA estas precipe envolvita en la procedon aldoni informajn paĝojn

pri la Gramatiko de Novial de Valter Ahlstedt. Tiu gramatiko estas unu el la modernaj variaĵoj de la Kosmopolita lingvo de fama lingvisto Otto Jespersen laŭ la recenzo de Valter Ahlstedt.

Eĉ pli interesa estas sampaĝe atingebla provo sintezi ĉiujn sukcesajn latinidojn sub la nomo “Noviali Interlingue Modernizat”, adaptante la bazajn ideojn Giuseppe Peano (Primo Libro de Interlingua/Latino sine Flexione) kaj laborojn de Otto Jespersen, Edgar de Wahl kaj Alexander Gode: *Lingues artificiales facili; plu es proponit, sed differentie inter los es parvi. Studie de interlinguiste monstra ce vocabularie internationali ja existe e in generali es latinum, grec-latinu inclusiv, debit a longi e generali usu de lo lingue. Si nos adopta tali vocabularie e reducte gramatice a minime, sicut in chinense, non habe maxim internationali e facile lingue, que es latinu viventi in lingue de scientie, con minim usu de flexiones e sin inutili impedimentu e difficultate de gramatice. Lo es inteligibili a primi viste o quasi a omni que ha aliquanti cognosentie de latinum, o alique lingue neo-latinum/romance, o anglum.* Traduko: Artefaritaj lingvoj estas facilaj; pluraj estas proponitaj, sed la diferencoj inter ili estas malgrandaj. Studoj de interlingvistoj montras, ke internacia vortaro jam ekzistas kaj ĝenerale estas latina, inkluzive de greko-latina, dank’ al longa kaj ĝenerala uzo de la lingvo. Se ni adoptas tian vortaron kaj reduktas gramatikon al minimumo, kiel en la ĉina, ni havas maksimume internacian kaj facilan lingvon, kiu estas latino vivanta en lingvo de scienco, kun minimuma uzo de fleksioj kaj sen neŭtila malhlepko kaj malfacilaĵoj de gramatiko. Ĝi estas komprenebla je la unua vido, aŭ preskaŭ, al ĉiuj, kiuj havas ioman scion de la Latina, aŭ alia lingvo novlatina/Romana aŭ angla.

La nova generacio de interlingvistoj tiel evidente klopodas realigi ĝuste tian sintezon, pri kiu Jespersen teoriumis en siaj verkoj kaj kiun li serĉis en labordiskutoj kun idistoj, kun membroj de IALA kaj kun Edgar de Wahl. Vero estas, ke ankaŭ “Noviali Interlingue Modernizat” estas komprenebla unuavide al ĉiu latinisto aŭ romanisto, sed tio estas ankaŭ kazo de ĉiuj similaj proponoj antaŭaj kaj samtempaj. Evidente, la vojo, kiun estis iranta Jespersen, ankoraŭ ne finiĝas.

Ekde 2006 ekzistas vikipedio en Novial (en marto 2011 ĝi registris 2621 uzantojn kaj 2586 artikolojn) kaj sur la koncerna paĝo pri ĝi aperas Novial-flago (okpinta ruĝa stelo ene flava) iganta kredi, ke ekzistas ankaŭ movado. Oni klarigas tie, ke Novial estas “eble la plej facila fremdlingvo, kiun la angloparolanto povas lerni”. Pluraj Novial-vikipedistoj indikas en sia profilo ankaŭ konojn de Esperanto, krome tie kunlaboras aro da esperantlingvaj robotoj. Sur konektitaj paĝoj troviĝas, krom la ĉefaj verkoj de Jespersen, sub http://en.wikibooks.org/wiki/Novial_lernolibro_surbaze_de_tekstoj_pri_“Li_hunde_del_familie_Baskerville”_kaj_legotekstoj_pri_“Li_sorsiero_de_Oz”. En vikipedio krome estas komparo de gramatikoj Esperanto-Novial kaj Ido-Novial. La noviala diskutgrupo en Yahoo estis fondita en 2004. La ISO-kodo de Novial estas 639-1.

3. Konkludoj

Interlingvistiko kiel scienco estas firme ligita kun la nomo de Jespersen, kiu lanĉis en 1930 ĝian unuan difinon kaj tiel efektivigis la proponon starigitan en la jaro 1911 de Jules Meysmans. La detaloj de la difino de interlingvistiko kaj postuloj pri ĝia enhavo iom ŝanĝiĝis dum tiu centoj de jaroj de ĝia ekzisto, laŭ la hodiaŭa kompreno ĝi ofte havas pli larĝan entenon kaj okupiĝas pri ĉiuj problemoj de internacilingva komunikado, sed ĝia principa interesokampo restas interlingvoj, en la senco de internaciaj helplingvoj. La terminon “interlingvo” uzis Giuseppe Peano en 1903, esperante trovi la ĝustan interlingvon - almenaŭ por la sciencoj - en sia senfleksiiĝita latino, ĉefa lingvo de Academia pro Interlingua. Kaj apud multaj similaj proponoj aperis kiel plua latinido ankaŭ Novial.

Same kiel Peano, Jespersen estis ĉiam preta diskuti pri siaj proponoj, kaj li efektive faris ŝanĝojn en Novial rezulte de tiaj diskutoj kun idistoj kaj esperantistoj (Ben Jönsson, Valter Ahlstedt k.a.) kaj ĉefe kun Edgar de Wahl. W. J. A. Manders en sia libro „Interlingvistiko kaj esperantologio” (1950) dediĉis apartan ĉapitron al la fama dialogo inter Jespersen kaj de Wahl, por analizi la fenomenon de naturali-

smo. Male al la opinioj de ambaŭ lingvoaŭtoroj li kredas, ke la taŭga helplingvo devas unuavice konformi al siaj celoj, t. e. fidine servi en internaciaj rilatoj, la problemo de natureco aŭ nenatureco estas tial nur duaranga. En tiu senco la malperfekteco de Esperanto ne kuŝas en ties arbitraj trajtoj. Male, simpla prefero de ĉio ŝajne natura en naciaj lingvoj, kiuj montriĝas eĉ kapricaj en siaj malregulaĵoj, ne estas garantio de sukceso en lingvokonstruado. Aliflanke, Manders alte aprezis la kontribuon de Jespersen al la lingvista kongreso en Ĝenevo en 1931. Krome li analizis la verkon de Jespersen pri lingvaj normoj (“Mankind, Nation and Individual”) kaj aplikis ilin al Esperanto (vidu ankaŭ recenzon de J. Rodrigues, 2010).

Kelkaj tezoj de Jespersen aŭ ankoraŭ staras antaŭ konvinka pruvo, aŭ bezonas pliprecizigon. Unu el ili estas, ke la lingvo estas ĉiam plibonigebla, kaj la alia, parenca, ke la praktika uzo en lingvokomunumo decidas pri evoluo. Tio ja principe veras, sed helplingvo estas iom specifa kazo. En la tempoj, kiam oni havis parte eĉ senkritikan admiron al la evoluo en naturscienca senco, oni kredis ankaŭ al magia forto de spontanea lingvoevoluo. Tial Jespersen opiniis, ke la nura lingvopraktiko decidis pri akcepto aŭ malakcepto de diversaj lingvaj fenomenoj. Tamen, la lingvokomunumo devas jam esti sufiĉe larĝa kaj stabila, por ke spontaneaj ŝanĝoj disvastiĝu kaj estu akceptataj. Kvankam Jespersen ne forgesis, ke temas pri helplingvo, kiu ne estas tiom riĉa kiom naciaj lingvoj (kaj evidente eĉ ne antaŭvidis ekziston de denaskuloj), lia devizo „praktiko decidas” eble devintus soni “ankaŭ praktiko decidas”, apud solida bazo. En tiu senco la lingvo jes ja estas daŭre plibonigebla, sed ne daŭre malstabila. Al la stabileco apartenas firma bazo, la fundamento, kiu estas kvazaŭ rakio de la lingvo por doni al ĝi necesan apogon. Jespersen eble pretervidis ĝian gravecon, kiam li kritikis la starigon de Fundamento de Esperanto. Li spertis rapidan progreson kaj rapidan falon de Volapük, kies aŭtoro eniris la duan ekstremon, nome aŭtoritatecan sistemon sen ajna eblo de spontanea ŝanĝo, kio en si mem estas ĝenerale opiniata la kaŭzo de malsukceso de Volapük. Tial Jespersen ne volis havi ajnan akademion por Novial, kaj eĉ mem ne apartenis al ties Lingva Ĵurio, por ne influi ĝian laboron. La bazo de lia laborpolitiko estis demokratia dialogo.

Spite de ĉiuj aprobindaĵoj, Novial ne havis pli grandan sukceson ol ĝiaj gefratoj Ido, Occidental, Latino sine flexione kaj Interlingua/IALA. Precipe la lasta asertis esti la longe serĉata prototipo de naturalismaj latinidoj kaj ĝia komenca uzo en sciencaj rondoj vekis esperojn, kiuj, bedaŭrinde, pli kaj pli velkas. Certan kontinuecon de naturalisma skolo oni povas vidi en la plej novaj interretaj « Romance Conlangs », sed neniu el ili atingis disvastigon kompareblan kun Esperanto. La kialoj ne estas lingvistike klarigeblaj, almenaŭ ne komplete. Evidente, la helplingvo, kiun antaŭvide oni devas kromlerni, bezonas ankaŭ certan “sanan” porcion da aprioraj elementoj, kiuj plifaciligas ĝian lernadon. Aliaj, principe nelingvistikaj faktoroj, kiujn Jespersen nur supraĵe menciis rilate al la Angla, havas por la vivo de helplingvo videble pli gravan rolon ol oni antaŭvidis dum famaj lingvistaj kongresoj kaj seriozaj sciencaj disputoj.

Literaturo

Valter Ahlstedt (1938): *Lingue-Jurie del Novialistes*, en: *Novialiste* 18 (decembro 1937), p. 336-340

Věra Barandovská-Frank (2010): *Latinidaj planlingvoj*, Akademia Libroservo, Paderborn

Louis Couturat et Léopold Leau (1903): *Histoire de la langue universelle*, Hachette, Paris (reproduktita kune kun « Les nouvelles langues internationales » ĉe Georg Olms Verlag, Hildesheim-Zürich-New York 2001)

Louis Couturat et Léopold Leau (1907): *Les nouvelles langues internationales*, Imprimerie Paul Brodard, Coulommiers (reproduktita kune kun « Histoire de la langue universelle » ĉe Georg Olms Verlag, Hildesheim-Zürich-New York 2001)

Louis Couturat et Léopold Leau (1907): *Délégation pour l'adoption d'une langue auxiliaire internationale, compte rendu des travaux du comité (15-24 Octobre 1907)*, Imprimerie Paul Brodard, Coulommiers

Louis Couturat (1907): *Étude sur la dérivation en Esperanto*, Imprimerie Paul Brodard, Coulommiers
Esperanto as an International Auxiliary Language. Report of the General Secretariat of the League of Nations adopted by the Third Assembly on September 21st, 1922, Imprimerie des presses universitaires de France, Paris

“Discussion pri international lingue inter Otto Jespersen e Edgar Wahl”. In *Novial e Occidental*, en: *Novialiste*, revue por li cosmopoliti standard lingue, 6, Junie - special numre 1935

Niels Haislund (1943): Otto Jespersen, en: *Englische Studien* 1943/75, p. 273-283

IALA (1931): *Linguistic research, sponsored by International Auxiliary Language Association in the United States, incorporated. Statement prepared for the Second International Congress of Linguists, Geneva, 25-29 August, 1931*, IALA, National Headquarters, New York

IALA (1936): *A Plan for Obtaining Agreement on an Auxiliary World-Language, preceded by a Brief History of the International Auxiliary Language Association*, IALA, printed by Louis Desmet-Verteneuil, Brussels

IALA (1937): *Some Criteria for an International Language and Commentary*, IALA-Committee for Agreement, New York

IALA (1938): *International Auxiliary Language Association, Annual Report for 1938*, IALA, New York

IALA (1945): *International Auxiliary Language Association, Annual Report for 1945*, IALA, New York

Otto Jespersen (1885): *Kortfattet Engelsk Grammatik for Tale- og Skriftsproget*, Carl Larsen, København

Otto Jespersen (1886): Til spørgsmålet om lydlove, en: *Nordisk Tidsskrift for Filologi*, 7 (1885-1887), p. 207-245

Otto Jespersen (1889): *The articulations of speech sounds represented by means of alphabetic symbols*, Elwert, Marburg in Hessen

Otto Jespersen (1891): *Studier over engelske Kasus. Første Række. Med en Inledning: Fremdsnit i Sprøget*, Klein, København

Otto Jespersen (1894): *Progress in Language, with Special Reference to English*, Sonnenschein, London [ankaŭ: Macmillan, New York]

Otto Jespersen (1897-1899): *Fonetik: en systematisk fremstilling af læren om sproglyd*, Schubothe, København

Otto Jespersen (1901): *Sprogundervisning*, Schubothe, København

Otto Jespersen (1905): *Growth and Structure of the English Language*, Teubner, Leipzig [kaj Stechart, New York]

Otto Jespersen (1908): Deklaro de S-o P-ro Otto Jespersen legita en la lasta kunsido de la Komitato kaj presita en la raporto pri la laboroj de la Komitato, en: *Progreso* 1, n-ro 1, (marto 1908), p. 8. Libraire Delagrave, Paris

Otto Jespersen (1910): The linguistic principles necessary for the construction of an international auxiliary language, with an appendix on the criticism of Esperanto, in: Louis Couturat, Otto Jespersen, Richard Lorenz, Wilhelm Ostwald, Leopold Pfaundler: *Considerations on the Introduction of an International Language into Science*, Constable & Company Limited London, (traduko de: *Weltsprache und Wissenschaft. Gedanken über die Einführung der internationalen Hilfssprachen in die Wissenschaft*. Gustav Fischer, Jena)

Otto Jespersen (1911): La verbala sistemo, en: *Progreso* 3, n-ro 35 (januaro 1911), p. 596-601

Otto Jespersen (1911): Quanta vorti esas necesa? En: *Progreso* 3, n-ro 36 (februaro 1911), p. 674

Otto Jespersen (1912): Historio di nia linguo, en: *Mondo*, n-ro 7-10 (oktobro - decembro 1912), p. 116-120

Otto Jespersen (1913): *Sprogets Logik*. Festschrift udgivet af Københavns Universitet i Anledning af Hans Majestæt Kongens Fødseldag den 26. September 1913, Universitetsbogtrykkeriet, København

Otto Jespersen (1913): Kendte Mænds Stemmer – Voci de konata homi, en: *Ido. Dansk Verdenssprogstidende* 3, n-ro 7 (septembro 1913), p. 39-40 (paralela teksto dana-Ido)

- Otto Jespersen** (1914): Lo deala (das Göttliche) da Goethe: Ido-tradukuro dedikata a Wilhelm Ostwald lor lua vizito a Kjöbenhavn febuare 1914, en: *Die Weltsprache* 7, n-ro 4 (aprilo 1914), p. 66-67
- Otto Jespersen** (1921): *De to hovedarter av gramattiske forbindelser*, Høst, København
- Otto Jespersen** (1922): *Language: Its nature, development and origin*, Allen&Unwin, London
- Otto Jespersen** (1918): Artificala lingui pos la mondmilito, en: *Hjælpessprogstidende. Revueto di helplingvo* 1, n-ro 2 (februaro 1918), p. 4; n-ro 4 (aprilo 1918), p. 25-26, angla traduko sub <http://interlanguages.net/AL.html>
- Otto Jespersen** (1924): *The Philosophy of Grammar*, Allen&Unwin, London [kaj Holt, New York]
- Otto Jespersen** (1925): *Mankind, Nation and Individual from a Linguistic Point of View*, Aschehoug, Oslo
- Otto Jespersen** (1927): Publika letro al idisti, en: *Mondo* 16, n-ro 209 (oktobro 1927), p. 149-150
- Otto Jespersen** (1928): *An International Language*. Allen & Unwin, London
- Otto Jespersen** (1928): *Eine internationale Sprache* (traduko de Siegfried Auerbach), Carl Winter, Heidelberg
- Otto Jespersen** (1930): *Novial Lexike. International Dictionary. Dictionnaire international. Internationales Wörterbuch*. Karl Winter's Universitätsbuchhandlung, Heidelberg
- Otto Jespersen** (1930): A New Science: Interlinguistics. Report of Meeting of Linguistic Research, Geneva 1930, en: *Psyche* 1930/1931, n-ro 3, p. 57-67. London. Germana traduko: Interlinguistik - eine neue Wissenschaft. en: Reinhard Haupenthal (eld.): *Plansprachen*, Wissenschaftliche Buchgesellschaft Darmstadt, 1976, p. 148-162
- Otto Jespersen** (1933): Que pensez-vous de l'adoption d'une langue artificielle come langue auxiliaire ? en: *Actes du Deuxième Congrès International des Linguistes*, Genève 25.-29. août 1931. Paris 1933, p. 72-108
- Otto Jespersen** (1933): *The System of Grammar*, Lewin&Munksgaard, København
- Otto Jespersen** (1934, 1938): Plubonisat Novial, en: *Novialiste* 1 (majo 1934), p. 3-19; 3 (septembro 1938), p.65-66
- Otto Jespersen** (1934): Modifikat anglum kom universal-lingue, en: *Novialiste* 3 (septembro 1934), p. 74-77
- Otto Jespersen** (1935): Discussion pri international lingue inter Otto Jespersen e Edgar de Wahl, en: *Novialiste* 6 (june 1935), p. 34-55, vd. <http://interlanguages.net/OJEW.html>
- Otto Jespersen** (1937): *Analytic Syntax*, Levin&Munksgaard, København
- Otto Jespersen** (1937/1938): Men labore por un international lingue., en: *Novialiste* 18 (decembro 1937), p. 297-318, *Novialiste* 20-21, Junie 1938, p. 322-336
- Otto Jespersen** (1938): Critical remarks al criteries de IALA, en: *Novialiste*, n-ro 20-21 (junio1938), p. 376-378
- Otto Jespersen** (1938): *En sprogmands levned*, Gyldendanske Boghandel Nordisk Vorlag, København
- Otto Jespersen** (1941): *Efficiency in Linguistic Change*, Munksgaard, København
- Otto Jespersen** (1941): *Sproget: Barnet – kvinden – slægten*, Gyldendal, København
- Otto Jespersen** (1904-1949): *A Modern English Grammar on Historical Principles*. Completed and published by Niels Haislund, Munksgaard, København
- Arne Juul, Hans Frede Nielsen, Jørgen Erik Nielsen** (1995): *A Linguist's Life*, Odense *Progreso* , 1-a yaro, 1-a N-ro, marto 1908, Librerie Ch. Delagrave, 15, rue Soufflot, Paris
- Johannes Klare** (2010): André Martinet (1908-1999) – Ein bedeutender Französischer Linguist und Interlinguist des 20. Jahrhunderts, en: Sabine Fiedler (eld.): *Die Rolle von Persönlichkeiten in der Geschichte der Plansprachen. Beiträge der 19. Jahrestagung der Gesellschaft für Interlinguistik e. V., 27.-29. November 2009 in Berlin*, GIL, Interlinguistische Informationen, Beiheft 17, p. 9-37
- Wilhelmus Johannes Arnoldus Manders** (1950): *Interlingvistiko kaj esperantologio*, Muuses, Purmerend
- André Martinet** (1953): Otto Jespersen, en: *Word Study* 28, n-ro 5 (1953), p.1-4

Jules Meysmans (1911): Une science nouvelle. en: *Lingua internationale* 1 (1911-12) , p. 14-16. Bruxelles. Germana traduko : Eine neue Wissenschaft. en: Reinhard Haupenthal (eld.): *Plansprachen*, Wissenschaftliche Buchgesellschaft Darmstadt, 1976 , p. 111-112

Jørgen Erik Nielsen e Arne Zettersten (1994): *A literary miscellany: proceedings of the Otto Jespersen Symposium April 29-30, 1993*

William Perrenoud (eld.) (1930/2002): *IALA. Conférence de Recherches Linguistiques. Meeting of Linguistic Research. Procès-verbaux*, Genève, 20 Mars – 2 avril 1930. Represaĵo. Editoris kun antaŭparolo, indekso, notoj kaj bibliografio Reinhard Haupenthal, Edition Iltis, Schliengen 2002

Jader Rodrigues da Silva (2010): „Interlingvistiko kaj esperantologio” de D-ro W. Manders, en: *grkg/Humankybernetik* 2010/51/1, p. 43-48

Fritz Wollenberg (1998): Der Briefwechsel Wilhelm Ostwalds zu interlinguistischen Problemen, en: Ulrich Becker und Fritz Wollenberg (eld.): *Eine Sprache für die Wissenschaft. Beiträge und Materialien des Interlinguistik-Kolloquiums für Wilhelm Ostwald, am 9. November 1996, an der Humboldt-Universität zu Berlin*, GIL, Interlinguistische Informationen, Beiheft 3, p. 78-80

Interretaj paĝoj je 2011-03-27

http://en.wikipedia.org/wiki/Otto_Jespersen

<http://en.wikibooks.org/wiki/Novial>

<http://www.geocities.com/Athens/Forum/5037/project.html>

http://nov.wikipedia.org/wiki/Chefi_page

<http://interlanguages.net/OJbiblio.html>

<http://viewsoflanguage.host56.com/novial/>

<http://www.blahedo.org/novial/novial98.html>

<http://www.blahedo.org/novial/nordvent.html>

<http://www.britannica.com/EBchecked/topic/302975/Otto-Jespersen>

<http://www.britannica.com/EBchecked/topic/421227/Novial>

<http://www.reocities.com/ResearchTriangle/8420/intro.html>

Demandoj kaj taskoj

- 1) Kiu fama dana lingvisto influis Jespersen-on jam en la junaj jaroj?
- 2) Kiun fakon helpis Jespersen reformi, inspirite de korespondado kun Felix Franke?
- 3) Nomu kelkajn gravajn lingvistojn, ĉe kiuj Jespersen lernis dum siaj studvojaĝoj.
- 4) Kio rezultis el kunlaboro kun Paul Passy? Kiu estas le ĉefverko de Jespersen tiukampe?
- 5) Kio estas fonetika alfabeto ? Ĉu la ortografio de via gepatra lingvo estas fonetika?
- 6) Kiu estas la baza ideo de Jespersen pri lingvo-funkciado?
- 7) Pri kiuj kvalitoj de la lingvo temas en lia (kvarlibra) lingvistika ĉefverko?
- 8) Kio estas la plej originala kontribuado de Jespersen al la lingva logiko?
- 9) Por kiu verko li ricevis la « premion Volnay de Institue de France » ?
- 10) Kiu lia ĉefverko pri la Angla estas ĝis nun konsultata ?
- 11) Kiun gravan interlingvistikan verkon eldonis Couturat kaj Leau en 1903?
- 12) Pri kio petis Couturat la Internacian asocion de akademioj ?
- 13) Ĉu la membroj de la Delegitaro estis precipe lingvistoj ?
- 14) Kial kaŭzis Jespersen la aserton pri Ido-aŭtoreco de Beaufront?
- 15) Kiu revuo disvastigis Idon?
- 16) Ĉu Jespersen aprobis la starigon de Fundamento de Esperanto?
- 17) Ĉu Jespersen kaj Zamenhof konis sin persone?
- 18) Kial Jespersen akceptis gvidi la Akademion de Ido?
- 19) Kion li opiniis pri Esperantaj korelativoj ?
- 20) Kiun internacian lingvon favoris la raporto de Ligo de Nacioj en 1922 ?
- 21) Kiaj homoj membris en Academia pro Interlingua ?

- 22) Kial fondiĝis IALA?
- 23) Kun kiuj homoj traktis Alice Morris en Eŭropo ?
- 24) Kion pritraktis la Konferenco pri lingvistika esploro en Ĝenevo 1930?
- 25) Nomu kelkajn trajtojn komunaj al Esperanto kaj latinidaj planlingvoj.
- 26) Jespersen lanĉis en 1930 la unuan scienca difinon de interlingvistiko – kio ĝi estas? Kio estas interlingvo?
- 27) Kiu grava interlingvistika dokumento rezultis el la Internacia kongreso de lingvistoj en Ĝenevo en 1931?
- 28) Kiel ŝanĝiĝis la celoj de IALA post la Internacia kongreso de lingvistoj en Kopenhago en 1936?
- 29) Kiu el la direktoroj de IALA havis grandan estimon por Jespersen?
- 30) Kiuj estas la bazaj verkoj de Jespersen pri Novial?
- 31) Ĉu la libro pri Novial estas konceptita kiel lernolibro?
- 32) Nomu kelkajn diferencojn inter Fonetik Novial kaj Orthographic Novial.
- 33) Kiujn genrojn kaj kiujn finaĵojn havas la substantivoj en Novial?
- 34) Kiujn helpverbojn ĝi uzas?
- 35) Kiel oni rekonas infinitivon?
- 36) Kiu kazo havas finaĵon –n?
- 37) Kiel nomiĝis la revuo de novialistoj? Por kio ĝi ĉefe servis?
- 38) Ĉu Novial havas fiksan fundamenton simile kiel Esperanto?
- 39) Al kiuj lingvoj ĝi similas?
- 40) Kun kiu Jespersen pridiskutis sian lingvoprojekton?
- 41) Karakterizu naturalisman skolon en interlingvistiko.
- 42) Kiun rolon havis la lingva ĵurio de Novial ?
- 43) Kiuj estas nunaj aktivecoj en Novial?

Kurso ofertita por AIS-IKU sesio en Kopenhago 2011-07-23 – 30

kaj por la SUS 32 en Sibiu 2011-09-24 – 10-01.

Eblas ankaŭ kiel reta kurso, la respondojn kaj taskosolvojn bv. reti al la aŭtorino: vera.barandovska@uni-paderborn.de, eventuale perpoŝte al Věra Barandovská-Frank, Kleinenberger Weg 16, D-33100 Paderborn, fakso *49-5251-8771101.